

gümüşlük akademisi bahçeyazı okuma grubu

serbest okuma zoom buluşmaları

ütopya okumaları programı -I. dönem 2025-2026

2. (31) buluşma: 29 kasım 2025; cumartesi, 13.00-17.30

mustafa süttaş

ele alınan kitaplar:

* **cesur yeni dünya** (aldous huxley, çeşitli, 154 sayfa)

1931’de yazılan ve 1932’ de yayınlanan kitaba adını veren sözcük, **cesur yeni dünya**, roman kahramanlarından **john**’ un okuduğu, shakespeare’in “**fırtına**” adlı oyundan alınmıştır.

olay yirmi altıncı yüzyılda londra’da, distopik bir ortamda geçmektedir. romanda öjenik (sağlıksız ceninleri ayırıp sağlıklı ceninler yetiştirmek) üreme teknolojisi ve hipnopedi (uykuda öğretim) ile oluşturulmuş bir toplum söz konusudur. tanımlanan bu yeni dünya ‘ütopyik’ olarak da algılanabilir fakat bu ancak ‘ironik’ bir ütopya olabilir.

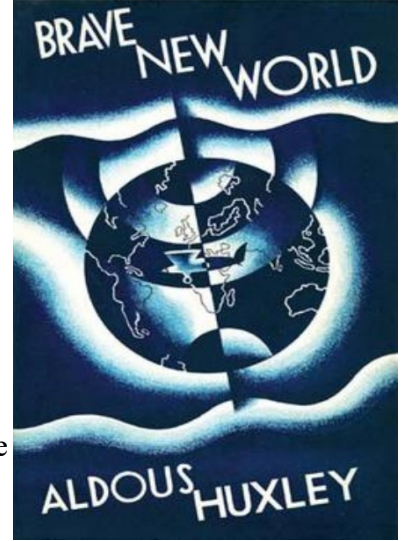
teknolojik olarak gelişmiş, insanları sağlıklı, genç, yaşlanmayan, savaşların ve yoksulluğun olmadığı bir toplumdur. tüm ırkının eşit ve mutlu olduğu bir dünyadır. fakat bu gelişmeler, yenilikler ironik biçimde, birey için önemli olan (aile, kültürel çeşitlilik, sanat, edebiyat, din, felsefe vb.) birçok değer yok edilmesi, kaldırılmasıyla sağlanmıştır. böylece uyuşturucu kullanma ve cinselliğin alabildiğine özgür yaşandığı **hedonistik** (hazcı) bir topluma dönüşür. az sayıda insanın isteyerek seks yapmasına karşın, ‘cesur yeni dünya’daki bedenler tuhaf biçimde beden olmaktan çıkmıştır.

bu durum huxley’nin şu savını imler: “**her şeyin elde edilebilir olduğu bir dünyada hiçbir şeyin anlamı yoktur.**” anlam ortadan kalkmıştır, teknolojiyle ilgili olanlar dışında bütün kitaplar yasaklanmıştır. kitaplar düzen için en büyük tehlikedir. okuyan insanlar bilinçlendikçe düzeni sorgulamaya başlayacak, aşkın ve sanatın güzelliğine kapılıp düzenin, çarkın işleyişini tehlikeye atacaktır.

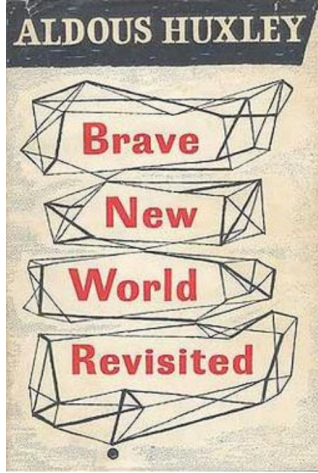
bu toplumun “**ford**” adını verdiği bir tanrısı ve neredeyse onunla eşdeğer güçlere sahip, özel insanlardan oluşan yönetici ve deneticileri vardır. bunlardan birisi “**mustafa mond**”dur. gerçek bir kişinin adından türetilmiş bir adı olan bu kişi, romanın son bölümünde böyle bir toplumun yaratılması konusundaki seçimlerinin nedenlerini çok net biçimde açıklamaktadır. ona göre mutluluğun ve gelişmenin bir bedeli vardır, bu bedeli ödemek ise bir tercihtir. huxley de kitabın ilk yayınlanmasından yıllar sonra 1946’da yapılan yeni baskısına yazdığı önsözde;

“*vahşi’ye üçüncü bir seçenek; ekonominin merkezlessiz, politikanın anarşist, bilim ve teknolojinin insanlığı baskı altına almak yerine, ona hizmet etmek için kullanılacağı bir toplulukta yaşama seçeneği sunmanın daha doğru olacağını belirterek, “din, insanın mutlak sonu’na ilişkin bilinçli ve zekice meşgalesi, içkin tao ya da logos’un, aşkın tanrı ya da brahman’ın birleştirici bilgisi olurdu”,*

der.

* **cesur yeni dünyayı ziyaret** (aldoux huxley, ithaki, 154 sayfa)

aldoux huxley'in, cesur yeni dünya' nın yazılmasından 26 yıl sonra 1958' de yazdığı bu kitap bir kurgu metin değil, daha önce yazdığı kitapta kullandığı kimi unsurların irdelenmesini amaçlayan bir denemedir. bu kitabın içindeki başlıklar, *aşın nüfus, nicelik, nitelik, ahlaklılık, aşın örgütlenme, demokratik toplumda propaganda, diktatörlükte propaganda, satış sanatları, beyin yıkama, kimyasal iknâ, bilinçaltı iknâ, hipnopedya, özgürlük için eğitim ve ne yapılabilir*' dir.

huxley "cesur yeni dünya"da geçen olayların gerçekleştiği zamanı bu kitabında şöyle ortaya koymuştur:

"kaydedilen olayların tam tarihini unuttum; ama f.s. (ford'dan sonra) altıncı, yedinci yüzyıllarda bir yerdeydi . i.s. (isa'dan sonra) yirminci

yüzyılın ikinci çeyreğinde yaşayan bizler, itiraf etmeliyiz ki, ürkütücü bir evrenin sakinleriydik; ama o bunalım yıllarının kabusu, cesur yeni dünya'da betimlenen geleceğin kabusundan kökten farklıydı. bizimki yetersiz düzenin kabusuydu; onlarınki ise f.s. yedinci yüzyılda (2600'lü yıllar), aşırı düzenin kabusu. bir uçtan diğerine geçme sürecinde, ben öyle düşünüyordum ki, uzun bir ara olacak ve insan ırkının daha şanslı üçte biri bu esnada her iki dünyanın - liberalizmin düzensiz dünyasıyla kusursuz verimliliğin özgürlüğe ya da kişisel inisiyatife hiç yer bırakmadığı, aşırı düzenli cesur yeni dünya'nın -en iyisini yapacaktı." (s:11)

yazar bu konulardaki düşüncelerinin de etkisiyle 1962 yılında, ölümünden bir yıl önce **"ada"** adlı bir diğer ütöpik romanını yayınlamıştır.

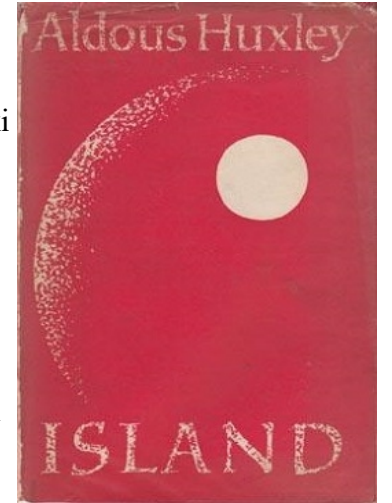
* **ada** (aldous huxley, çeşitli, 347 sayfa)

ingiliz yazar aldous huxley'nin 1962 tarihli ütöpik romanı, bir anlamda da kendi gelecek manifestosudur. 1963'teki ölümünden önceki son yapıtıdır. aslında bir hikâyesi olmakla birlikte daha çok yaşamda önemli olan kimi kavram, olgu ve olaylara dair kendi çözümlerini ve görüşlerini sunmaktadır.

gazeteci **will farnaby**, **pala** adındaki hayali bir adada mahsur kalır. sonrasında da burada görüp yaşadıklarının okuyucuya örnekleriyle birlikte anlatır. kitabı bir anlamıyla yazarın en ünlü eseri olan 1932 tarihli distopik romanı cesur yeni dünya'nın bir başka versiyonu olarak da okumak mümkündür. ada'yı oluşturacak fikirler, bu kitabın 1946'da yapılan yeni baskısına yazdığı

önsözde de görülebileceği gibi aslında kafasında hayal ettiği düşüncelerin somutluk kazanması olarak düşünülebilir. söz konusu önsözde şunları belirtmektedir:

şimdi kitabı yeniden yazacak olsaydım, vahşi'ye üçüncü bir alternatif sunardım. ikileminin ütöpik ve ilkel boynuzları arasında akıl sağlığı olasılığı yatardı... bu toplulukta ekonomi ademi merkezîyetçi ve henry-georgian , siyaset kropotkinvari ve işbirlikçi olurdu. bilim ve teknoloji, şabat gibi, insan için yapılmış gibi kullanılırdı; (şimdi ve cesur yeni dünya'da olduğu gibi) insanın bunlara uyarlanıp köleleştirilmesi gerekmiyordu. din, insanın nihai sonu'nun bilinçli ve akılcı arayışı, içkin tao veya logos'un , aşkın tanrılık veya brahman'ın birleştirici bilgisi olurdu. ve hayatın hakim felsefesi, en büyük mutluluk ilkesinin nihai son ilkesine ikincil olduğu bir tür yüksek faydacılık olurdu; hayatın her anında sorulacak ve

cevaplanacak ilk soru şudur: ‘bu düşünce veya eylem, benim ve mümkün olan en fazla sayıda diğer bireyin, insanın nihai sonuna ulaşmasına nasıl katkıda bulunacak veya engel olacak?’

ingiliz **william asquith “will” farnaby**, sumatra ve andaman adaları arasında bir ada olan **pala** krallığı kıyılarında teknesini kasıtlı olarak batırır ve böylece bu “yasak adaya” zorla girer. gazeteci, siyasi simsar ve petrol baronu **lord joseph “joe” aldehyde**’ın uşağı olan farnaby, adanın mevcut **kraliçesi rani**’yi, pala’nın henüz keşfedilmemiş petrol varlıklarının aldehyde haklarını satmaya ikna etmekle görevlendirilmiştir.

farnaby, adada bacağından yaralanmış bir şekilde uyanır ve bir kuşun (**papağan**) ‘dikkat!’ diye bağırıldığını duyar. o sırada, orada bulunan bir erkek ve kız yerli onu fark ederler ve tıbbi tedavi için büyükbabaları **dr. robert macphail**’e götürürler. orada dr. robert’in yanında **murugan mailendra** adlı genç bir adam vardır, farnaby’yi robert’in evine, robert’in gelini ve iki çocuğun annesi **susila** tarafından yönetilen şaşırtıcı derecede başarılı bir hipnoterapi seansı uygulanır. susila’nın kocası **dugald** (robert’in oğlu) yakın zamanda bir tırmanış kazasında hayatını kaybetmiştir ve susila hâlâ acısıyla boğuşmaktadır.

farnaby ve murugan, pala’nın petrolüne göz diken bir diğer güç olan pala’ya komşu olan **rendang-lobo** adlı tehditkâr bir ülkenin askeri diktatörü **albay dipa** ile yakın zamanda yaptıkları bir toplantı sırasında tanışmışlardır. murugan, farnaby’ye özel olarak rani’nin oğlu olduğunu ve birkaç gün içinde pala’nın yeni rajası olarak kontrolü ele geçireceğini açıklar. ancak hem rani hem de murugan, pala kültürünün dışında yetişmiş, bu nedenle ikisi de büyük ölçüde batılılaşmışlardır; murugan özellikle materyalizm ve tüketimci açgözlülüğünden etkilenmiştir. bu felsefelerin aksine, çoğu palalı adalı, batıl inançlardan uzak, barışçıl bir yaşam, entelektüel uğraşlar ve derin bir spiritüalizmle ilgilenmektedirler. krallığın ordusu yoktur ve sakinleri, batı biliminin ve doğu **mahayana budizmi**’nin en uygulanabilir unsurlarını harmanlayarak neredeyse ütöpik bir toplum oluşturmuşlardır. ayrıca, karşılıklı evlat edinme kulüpleri (*keek’ler*) gibi çok ebeveynli çocuk yetiştirme stratejisini ve ingilizce ile palanca’dan oluşan iki dilli bir kültürü benimsemişlerdir.

palanyalı vatandaşlar, her zaman anda yaşamaya, acı ve ölümle doğrudan yüzleşmeye, sık sık meditasyon yapmaya, utanmadan **maithuna / aşk yogası** (s: 92) adı verilen erkeğin boşalmadan sürdürdüğü, kadın orgazmını önceleyen, bu nedenle de gebelikle sonuçlanmayacak, cinsel birleşmeye (*coitus reservatus*) girmeye ve bu diğer hedeflere ulaşmak için yerel bir **psikedelik ilaç** veya enteojen olan **moksha** ilacını kullanmaktadırlar..

ancak farnaby’yi ziyarete gelen, teatral, abartılı ve geleneksel olarak daha dindar olan rani, bu ana akım palanyalı değerlerden tiksirmekte ve ülkeyi yeniden şekillendirmek istemektedir. farnaby, joe aldehyde’in petrol gelirinin, ulusu küfürden ‘kurtarma’ arayışında ona yardımcı olacağına onu ikna eder. iyileşirken farnaby, dr. robert’in **‘eski raja’nın neler neler ve neler hakkında neler yapılabilir?’** adlı kitabını okur. kitap, palanyalıların kişisel gelişim ve kendini gerçekleştirmeye yönelik pratik felsefelerini özetler. ardından, bilimleri, sanatları ve özdenetim tekniklerini ruhsal öz-gerçekleşme arayışıyla birleştiren adanın eğitim sistemini anlatır.

dr. robert, adanın tarihini, ayrıca iskoç büyükbabası **dr. andrew macphail**’in bir asırdan uzun bir süre önce eski raja’nın yüz tümörünü hem trans temelli hipnotize etme hem de gerçek cerrahi yöntemlerle tedavi etmek üzere adaya nasıl çağrıldığını anlatır; bu, bilimsel uygulamaları ve ingilizceyi palanyalı kültürüne ilk getiren şeydir. farnaby, pala toplumunun birçok başka yönünü de görüyor; bunlar arasında, pala’da **oedipus** olarak adlandırılan ve gözden geçirilmiş ve mutlu sonla biten bir kukla versiyonu olan **oedipus rex** de vardır. palalılar,

ânın gerçekliğiyle o kadar iç içe geçmiş durumdalar ki, yerel sümbül kuşlarına ‘dikkat’ ve ‘karuṇā’ demeyi bile öğretmişler; böylece insanlara şu ana odaklanmaları ve şefkatli olmaları

hatırlatılmıştır. palan halkı, albay dipa'nın rendang'dan gelen güçleri tarafından yakında işgal edileceklerinin farkında, ancak pasifizme boyun eğmiş durumdadırlar. farnaby de adanın olası çöküşünü olduğu gibi kabullenmiş olsa da, böyle bir çöküşe sebep olmada etkili bir faktör olabileceğinin farkındadır ve bu da onu rahatsız etmektedir.

farnaby, karısı molly'nin onu aldattığını itiraf ettiği geceki ölümü ve tüm nefret dolu çocukluğu da dahil olmak üzere, sorunlu geçmişini yeniden keşfetmesi için onu yönlendiren susila ile güçlü bir bağ kurmaya başlar; susila, farnaby'yi acı dolu anılarında yönlendirir. bu arada, susila'nın eşinin annesi ve dr. robert'ın karısı **lakshmi** de kanser nedeniyle ölmektedir. bir gece, rani farnaby'ye onunla görüşmek için acilen bir mektup gönderdiğinde, sonunda aldehyde ve dipa'nın adadaki sömürsüne karşı çıkmaya karar verir ve mektubu görmezden gelerek, hızla zayıflayan lakshmi'yi ziyarete gider. lakshmi, ailesiyle birlikte sonunda ölür.

susila daha sonra 15. bölümde, farnaby'yi moksha ilacını denemeye davet eder. farnaby'nin ardından gelen halüsinasyon görüntüleri canlı bir felsefi ve tarif edilemeyecek kadar canlıdır; her şeyin birliği ve 'bilgisiz anlayış' içinde kendini kaybettiğini hisseder ve ayrıca yakındaki bir peygamber devesinin partnerini cinsel olarak parçaladığını dehşetle izler. susila, ilacın her şeydeki güzelliği görmesine yardımcı olmasına izin vermesi için onu teşvik eder.

sabah yaklaşırken aniden silah sesleri duyarlar ve bir askeri araç konvoyu görürler. murugan'ın hoparlörden gelen sesi, halkı sakin olmaya ve işgalci güçleri karşılamaya teşvik ederken, kendisinin hükümdar, albay dipa'nın başbakan olduğu yeni rendang ve pala birleşik krallığı'nın kuruluşunu duyurur. konvoy, dr. robert'ı idam etmek için durur ve ardından susila dehşete kapılmış bir şekilde yoluna devam ederken, kuş son kez 'dikkat!' diye bağırır.

ana temalar

ada, huxley'nin II. dünya savaşı sonrası onyıllarda ilgisini çeken ve *cesur yeni dünyaya ziyaret, tomorrow and tomorrow and tomorrow, the doors of perception* ve *the perennial philosophy* gibi birçok kurgusal olmayan deneme kitabının konusu olan birçok tema ve fikri ele alıyor. bu tema ve fikirlerden bazıları aşırı nüfus, ekoloji, modernite, demokrasi, mistisizm, enteojenler ve somatotiplerdir.

american legends web sitesinden ron martinetti ile yaptığı bir röportajda laura huxley, ada'yı 'en iyi ve en son eser' olarak nitelendirmiştir. laura'ya göre, yazar 'her şeyini buna adadı.'

ortak arka plan unsurları hem ada hem de cesur yeni dünya'da görülür; bunlar ilkinde iyiye, ikincisinde ise kötüye kullanılmıştır. bu unsurlar şunlardır:

tema karşılaştırması

ada	cesur yeni dünya
aydınlanma ve sosyal bağ kurma amacıyla uyuşturucu kullanımı	yatıştırmak ve kendi kendini tedavi etmek için uyuşturucu kullanımı
çocukların ebeveynlerinin nevrozlarına maruz kalmaması için grup halinde yaşama (karşılıklı evlat edinme kulüpleri şeklinde)	bireyselliğin ortadan kaldırılması için grup yaşamı
süper öğrenme için trans halleri	telkin için trans halleri
yardımcı üreme (yüksek teknoloji tüp bebek)	yardımcı üreme (düşük teknoloji yapay tohumlama)
zorunlu doğum kontrolü, sosyal olarak teşvik edilen eğlence amaçlı ve rastgele cinsel ilişki	üreme seçimini ve ifade edici cinselliği mümkün kılmak için serbestçe erişilebilen doğum kontrolü
ruhsal bir hazırlık olarak tapınağa tehlikeli tırmanış	şiddetli tutku vekili
mynah kuşları coşkulu sloganlar atmaları için eğitildi	her yerde bulunan bedensiz mekanik sesler

huxley'nin annesi julia huxley, huxley on yaşındayken, annesi ise 46 yaşındayken vefat etti. ölmek üzereyken aldous'ya bir mektup yazdı ve aldous bu mektubu hayatının geri kalanında yanında taşıdı. mektupta 'çok fazla yargılama, çok sev' düşüncesi vardı.

aldous'nun eserleri üzerine çalışan akademisyenler, annesinin ölümünü onun alaycı tavrında ve cesur yeni dünya ve ütöpik ada gibi kitaplarında görürler.

pala kültürü, 19. yüzyılda adaya tıbbi bir ziyaret gerçekleştiren ve adanın mahayana budist geleneğini temsil eden raja ile birlikte doğu ve batı'nın en iyilerini bir araya getiren bir toplum yaratmak için kalmaya karar veren iskoç lâik hümanist bir tıp doktorunun ürünüdür. eski raja'nın 'neyin ne olduğuna dair notlar' adlı incelemesi, pala'nın felsefi temellerini açıklayan kitap içinde bir kitaptır.

palan toplumunun temel unsurlarından biri, tatmin edici bir iş, boş zaman ve tefekkür için zaman sağlama amacıyla gerçekleştirilen ölçülü sanayileşmedir. palanlar için ilerleme, teknolojiye karşı seçici bir tutum anlamına gelir ve huxley, bunu komşu rendang adasının az gelişmiş yoksulluğu ve sanayileşmiş batı'nın yabancılaştırıcı aşırı gelişimiyle, özellikle de will farnaby'nin londra anıları aracılığıyla karşılaştırır.

palanlar, tıp ve beslenmeyi iyileştirmek için modern bilim ve teknolojiyi benimserler, ancak yaygın sanayileşmeyi reddederler. örneğin, fazla taze gıdanın depolanabilmesi, beslenmeyi iyileştirebilmesi ve gıda kıtlığına karşı korunabilmesi için soğutma amacıyla hidroelektrik sağlanır. huxley, bu seçici modernleşmeyi, doğal kaynaklarını çalmak isteyen 'akıl hastası' komşularına karşı askeri olarak kendini savunamayacak olsa bile, 'aklı başında' toplumu için olmazsa olmaz olarak görür.

palalılar ayrıca, mistik ve kozmolojik içgörü için geçiş törenlerinde törensel olarak alınan kurgusal bir enteojen olan '**mokşa ilacı**'nın kullanımını da ihtiyatlı bir şekilde benimsediler. mokşa mantarı, 'o güzel kırmızı mantarlar' olarak değil, 'sarı' olarak tanımlanır, örneğin amanita muscaria; mokşa ilacının bu tanımı, huxley'i hayatının ikinci yarısında büyüleyen bir psikoaktif madde olan psilocybe mantarını akla getirir. ancak önerilen 400 mg'lık dozaj, psilosibinin aksine meskalin dozaj aralığındadır. huxley, hayatının sonlarına doğru meskalin ve lsd gibi maddelerin insanlığa potansiyel faydasından da etkilenmişti.

cesur yeni dünya ve huxley'nin diğer kitaplarının çoğu, 1953'te ilk kez psikedelik bir ilacı denemesinden önce yazılmıştır.

pala'yı ada'da bir ütopya olarak tanımlamak için kullanılan fikirlerin çoğu, cesur yeni dünya'ya dönüş'ün son bölümünde de yer alıyor ve bu bölümde, cesur yeni dünya'da anlatılan totaliter dünyaya benzer bir demokrasinin dönüşmesini engellemek için alınabilecek önlemler öneriliyor . huxley, ölümün doğası hakkında felsefi gözlemler yapmak için iki peygamberdevesinin (*gongylus gongyloides*) çiftleşmesini konu alan bir sahne kullanmıştır.

bir diğer unutulmaz sahnede, will farnaby, küçük bir kızla birlikte palanyalı bir oidipus rex versiyonunu izler. will, kendi versiyonunda oidipus'un gözlerini oyduğunu belirtir. kız, kralın tek yapması gerekenin annesiyle evlenmeyi bırakmak olduğunu söyleyerek bunun saçma olduğunu söyler.

konuyla ilgili anımsatmalar:

"ütopya aslında kendi için edebi bir hayal olmaktan çok, toplumsal ve siyasi söylem aracıdır" (kumar, 2005: 43).

ütopya, özünde iyi toplumu tartışmanın sistemli ve özellikli bir yöntemidir. [nilnur tандаçгüneş - ütopyanın izleği] (nt-üi; s:93)

kavramsal olarak ütopyanın ele alındığı önceki bölümlerde detaylı olarak değinilen ideal kent kavramına; ütopya kurgusunun etkilendiği diğer kavramlar olan altınçağ, cennet, arcadia, binyıl inancına ütopyanın yapısal sınırlılıklarını betimleme aşamasında yeniden ihtiyaç duyulmaktadır. daha sonraları islam düşünürü farabi'nin, platon'un ideal kent'inden esinlenerek kaleme aldığı **erdemli kent**, her ne kadar ideal kent'teki fiziksel ve toplumsal düzenlemenin ayrıntılandığı somutlukta ve uygulanabilirlikte (platon, 1995: 1-15) olmasa da önemli bir eserdir. çünkü ideal kent kavramına değindiği için doğu ütopyalarında öncül bir yapıya sahiptir. platon'un **timaieus ve critiaia** adlı eseri de ideal kent için önemli diğer bir örnektir. platon'un her iki çalışması da her iki antik ve yarı-efsanevi kentin, devlet'teki ideal kentin habercisi olan gerçek tarihsel prototiplerin işaretidir. antik dünyanın en ünlü ütopyacı denemesi olarak görülen bu çalışma, akılcı felsefeyle yönetilen toplumların gerçekleştirilebilirliğinin en büyük kanıtı olarak görülmektedir. öte yandan, sözlü kültürün mirası olan ütopyanın biçimsel olarak ham maddesini oluşturan pek çok farklı ideal toplum söylencesi olduğu bilinmektedir. bunların en bilinenleri; kayıp atlantis kıtası, gizemli shangri-la vadisi, uzakları imleyen el dorado ülkesi, guarani kızıl derililerinin kötülük olmayan diyarı gibi farklı topluluklara ait sözlü veya yazılı geçmiş ve gelecek mitleri, sayısız ideal toplum tasarımı için ilham kaynağı olmuştur. (nt-ii; s:80-81)

eski kıta'nın halk söylencelerinden beslenen cockaygne diyarı'ndaki ütöpic evren tasarımı; yeme, içme ve cinsellik gibi dünyevi bollukla giderilecek tüm arzuların bol bol tatmin olduğu bir evreni tasvir ederek, zahmetli çalışmadan ve sıkıntıdan kurtuluş vaat eden, özlem duyulan yeri tanımlar. cennet ve altınçağ ise ütopyaya ahenk unsurunu verir; insanlar mutlu ve huzurlu bir halde birbirleriyle barış içinde yaşarlar. yaradılış düzeninde insanlar, doğayla uyum içindedir. sadelik bu düzenin ana ilkesidir. yemişleri, ağaçları, suyu, kuşları ve diğer hayvanlarıyla cenneti anımsatan huzurlu bahçe imgesi, bu ilksel masumiyet ve doğal uyum halinin mükemmel bir temsilidir. buna göre ütopya, değişmez bir mükemmellik durumu olarak kurgulanmaktadır (kumar, 2005: 34-35; aktaran: nt-ii, s:82).

rebelias'ın **gargantua**'sındaki (rabelias, 1973: 2-26) toplumsal yergiyi anımsatan üslubuyla ana teması, bolluk ve çalışmama özgürlüğü üzerine kurulu, sonsuz fırsatlar evreni olan bir cennet tasviri sunulur ütopya kavramın beslendiği bir diğer çıkış noktası olan, inananların bu dünyada binyıl büyük mutluluk içinde yaşayacakları düşüncesine dayalı binyıl inancı, ms. 431 yılında efes meclisi'nde din dışı bulunup lanetlendiğinden beri etkinliğinden hiçbir şey kaybetmeden günümüze kadar gelmiş ve millenium çağı olarak adlandırılan 21. yüzyıla adını vererek, takvimler 2000 yılını gösterene kadar toplumsal davranış ve düşüncelere esin kaynağı olmayı sürdürmüştür. ancak ideal insanlık hâlinin sadece bir görüntüsü olmaktan öteye gidemeyen binyıl inancı, zaman içinde değişime uğrayarak tanrısızın yerine bilim ve akılı koymuş, dolayısıyla temel bileşenlerinden bir şey yitirmeden sekülerleşmiştir. fransız ihtilali ve 18. yüzyıl düşünürlerinin bilimsellik inancı ışığında ilahi bir kent yaratma çabaları, aynı döneme denk gelmektedir. ilk değerlendirmede paradoksal gibi görünse de hegel'in kendisini gerçekleştiren ruhun çağı'nın ya da marx'ın komünist toplum'u gibi ideal toplum düşüncesinin özgün biçimlerine ilham verenin de hristiyan binyılcılık'ı olduğu eleştirisi de literatürde yer alan yaklaşımlar olarak dikkat çekmektedir. (nt-ii, s:82).

j. c. davis'in satırları bize açıklamaktadır: "tüm siyaset felsefesi, 'egemenlik', 'diyalektik', 'genel irade', 'kuvvetler ayrımı', 'kamuoyu', 'ortak çıkar' gibi kurgularla uğraşır. kurgu, tüm siyasi teoriyi nasıl niteliyorsa, ütopya yazımını da öyle niteler" (davis, 1983: 17-27; aktaran: nt-ii, s:89)

ütopya, tamamen somut alternatif bir toplumsal düzeni betimleyerek kötülüklerin ve bunların tedavisinin birbiriyle sistematik iç içeliğini gösterir. toplumsal teori çoğunlukla

toplumsal sorunların sistematik temelini gösterir. ancak soyut ilkelere yaslanması nedeniyle cazibesi –en azından genelde halkın gözünde– sınırlıdır... teorik düşünme eğilimindekiler arasında soyut kurallar entelektüel uzlaşma doğurabilir; fakat çoğu insan gördüğüne inanır. ütopya somutlaşmadıkça genel ilkelerin muğlak bir kavrayışından ibaret kalacak iken, somutlaştığı için insanlarda duygusal bir inanç doğurmaktadır. bu yüzden ütopya, soyut toplumsal teori incelemelerinin ve tezlerinin yayımlanmasına normalde göz yumacak veya aldırmayacak iktidarlara –savunulan genel ilkeler aynı bile olsa– endişelendirebilir. yetkililer das kapital’i pek de dert etmez; ancak ikara’ya yolculuk veya geçmişe bakış veya hiçbir yerden haberler başka bir meseledir” (kumar, 2005:142; aktaran: nt-üi, s:99)

konuşma temaları:

*** ütopyaların ele aldıkları temel konular ve izlekler nelerdir?**

varolduğundan bu yana insanın aslında **üç temel meselesi** vardır, bunlar aslında modern ütopyanın içsel ve dışsal öncüllerini, çıkış noktalarını ve genel temalarını oluşturur.

1- insanın kendisiyle ilgili meselesi (ontolojik)

- insanın bir bütün olarak, fiziksel, biyolojik, ruhsal ve sosyal bakımdan ihtiyaçları, sağlamlık, sağlığı koruma, varoluş sorunsalı, (psikosomatik ilaçlar, uyuşturucular, vb)
- gelişme ve geriliğine ilişkin saptamalar, ikellik (mağara insanı), gelişmişlik (olgun / olmuş insan / modern insan / android), kendini bilme, erdemli, âdil, iyi, doğru, bilge olmak, güzel algısı, sevgi, duygu ile ilgili diğer yaşamsal ve gündelik unsurlar
- benimsediği ve öncelediği değerler, tutum ve davranışları
- özgürlük, mutluluk, adil toplum hayali
- üreme, çoğalma, cinsel özgürlük, seks,

okuma: ada; bölüm: 4, s: 47-48; düzeltimci (reformist) raca’nın (macphail) “gerçek üzerine notlar / temel ilkelere dair notları - aslında buda’nın kimi düşüncelerinin derlenmiş hâlidir.”

okuma: ada; bölüm:6, s: 82-102; sağlık, aşk, cinsellik, ilişkiler, korunma, gebelik, üreme, doğum kontrolü, aşk yogası vb.

okuma: ada; bölüm: 9, s: 167; mokşa;

2- kendisi ve benzerleriyle (çevre, toplum ile, toplumsal) olan meseleleri (ekonomi, düzen, toplumsal ve bireysel örgütlenme)

- iyi bir toplumun temel ilkeleri, ideal bir toplumun tasavvuru, aile yaşamı,
- toplumsal yaşamın düzenlenmesine ve organizasyonuna ilişkin temalar, adalet, yargı
- örgütlenme, toplumsal örgütsel yapılar, aidiyetler, devlet, sınıfsal ayrımlar, demokrasi, yönetim, öz-yönetim, devletin ideolojik aygıtları ve kurumları,
- ekonomi ve üretim süreçleri, bireysel ihtiyaçların ekonomi ile ilişkisi ve sürekliliği, sanayileşme, doğal yaşam, doğanın korunması, çevrenin ve çevre koşullarının iyileştirilmesi, sağlıklı hâle getirilmesi, bunlarla ilgili kavramlar olgular ve durumlar,
- bireysel mülkiyet, özel mülkiyette eşitsizliğin toplumsal düzene yönelttiği tehditlere karşı bir çözüm üretme çabaları, maddi bolluk, ortak mülkiyet, mülksüzlük,
- eğitim sistemleri, eğitim, öğrenme modelleri, bilim ve teknoloji, bunlarla ilgili kurumlar, ilerleme düşüncesi, bilimin hayal edilenlerle buluşma noktaları, bilimin ihtiyaçlara göre çeşitli keşiflere yönelimi, yeryüzündeki keşfedilmemiş yerlerdeki imkânlar, uzay ve

sonsuzluk bağlamındaki olasılıklar,

- diğer insanlar toplumlar / komşu ülkelerle ilişkiler, seyahat özgürlüğü, her yerde olmak, yaşanılan yerin yurt olması düşüncesi, dünyanın kendine ait hissedilmesi, dünya vatandaşlığı,

- yerel temelde savunma, askerlik, savaş ya da savaşların önlenmesi, sürekli barış hâli, çatışmasızlık, uzlaşma ve gündelik yaşam öncelikli düzenlemeler,

- sağlıklılık hâlini sağlayan durumlar, hastalık ve sağlık sorunlarının ortadan kaldırılması, sağlığı geliştiren ve sürekli iyilik hâlini sağlayan hizmet organizasyonları,

- bireysel varoluşla ilgili imkânlar, sanatsal kültürel faaliyetler, kendini gerçekleştirme imkânları,

okuma: ada; s: 110; bölüm: 7, karşılıklı evlat edinme kulübü; tantrik budizm; öz-yönetim-yazgı denetimi; 123: kurtçuklar;

okuma: ada; s: 133; bölüm: 8, komünizm, kapitalizme karşı olmak;

okuma: ada; s: 162; bölüm: 9, tüketimcilik, tüketim ağacı; 173: eğitim; bilim; 177: kooperatifçilik; aşırı tüketime karşı durma; 179: toplumsal sınıflar roller; 180 medya, gazetecilik; 181: çalışma yaşamı, iş gücü örgütlenmesi; 185: hitler, lenin, stalin, troçki'ye dair değerlendirme; 189: modern devlet; 190: hukuk, yargıçlar; bölüm: 11, 208: düalizm düşüncesinin reddi; 215: edebiyat;

bölüm: 12, 227: ırkın arıtılması; öjeni, 247: çocuk eğitimi ve koşullandırma;

3- kendisi ve inancıyla (tanrıyla ?) olan meselesi (dogmatik/lik)

- varlık, varolma, yokluk, yokolma, ölüm ve ölüm korkusu, ölümden sonra ne olunacağı düşüncesi, yeniden varolmak (reinkarnasyon), başka bir zaman ve boylamda varolma,

- inanç sistemleri, dinler, idolojiler ve onların vazettikleri? cennet, cehennem, öbür dünya, ikincil yaşam, sevap, günâh,

okuma: ada; s: 49, 106; düzeltimci (reformist) raca'nın (macphail) "gerçek üzerine notlar / temel ilkelere dair notları - aslında buda'nın kimi düşüncelerinin derlenmiş hâlidir.", inanç sistemi, budizm, tantrik budizm; 126: merhamet melekleri, yatak arkadaşları; 130: aşk sanatı; 142: tanrı kavramı; 144: iyilik adına sertlik;

bölüm: 10, 193: hint-buda inancı, yoga, uzlaşma; tanrı düşüncesi;

bölüm: 11, 208: gerçek üzerine notlar; pala'nın üstünlüğü, sanat, müzik, 217: din; 222: öz-varlık bilinci; 224: resim, plastik sanatlar;

bölüm: 14, 279: ölüm, ölme, ölümün kabulü;

bölüm: 15, 319: zaman, sonsuzluk, zihin,;

bu temel başlıklar altında en sık ele alınan ya da bu tür tüm kurgu metinlerde bir biçimde ve az çok yer alan bazı başlıklar üzerinde duracak olursak, bu iki kitaptaki kimi anlatış biçimleri üzerinden şöyle değerlendirebiliriz:

*** üreme / çoğalma / cinsellik / öjeni / disjeni**

yirminci yüzyılın ikinci yarısında, ürememiz konusunda sistemli hiçbir şey yapmıyoruz; ama rastgele ve düzensiz ürememizle de sadece gezegenimizin nüfusunu aşırılaştırmıyoruz, aynı zamanda, öyle görünüyor ki , daha çok sayıdaki insanın biyolojik olarak daha düşük kaliteli olmasını da kesinleştiriyoruz.(csdz, s:25)

ya sosyal hizmetler ve tıbbımızın türlerini çoğaltınalari için koruduğu, doğuştan yetersiz organizmalar ne olacak? talihsiz olana yardım etmek, besbelli ki iyi bir şey ama istenmeyen mutasyonların sonuçlarının torunlarımıza toptan geçişi ve türüroüzün üyelerinin içinden çıktığı genetik havuzun gittikçe kirlenişinin kötülüğü daha az bariz değildir. ahlâksal bir ikilemin iki ucundayız ve orta yolu bulmak bizim tüm zekarnızla tüm iyi niyetimizi gerektirecektir . (csdz, s:27)

*** üreme, varoluşun zorunlu, gerekli bir unsuru mudur? neden?**

üremek, çoğalmak, aslında insanın doğal bir edimiyken, sonrasında geleceğe dair bir kaygıya dönüşmüştür, bunun nedeni, kalıcı olmadığını fark etmesi, ama varolduğu süre içinde sahip olduklarının da başkalarının mülkiyeti hâline geleceğini öngörmesi üzerinden bu konu bir sorun hâline gelmiş ve bu sorunu çözmek için özellikle de kendinden sonrakilere bir yükümlülük yaratma oluşturma amacıyla, çoğalttığının da aidiyetini belirleme ihtiyacı üzerinden bazı saptamalarda bulunarak, çeşitli kurallar belirlemiş, kurumlar, yapılar oluşturmuştur. bunlar **“devamlılığın”** (varoluşsal ve iyelik bağlamında) sağlanması için bir düzenin kurulmasını gerekli kılmıştır. o yüzden üreme doğal bir hâl olmasına rağmen, düzenin temel bir unsuru hâline evrilmiştir. bu yüzden de ontolojik (insan olma temelinde) varoluşun değil, güncel, zamansal, toplumsal bağlamda gerçekçi bir durumun gereği hâline gelmiş, bu nedenle de varolma, varlığını sürdürme imkânı ile eşdeğer sayılmıştır. o yüzden üreyememe olasılığı öngörülerek çeşitli kurallara bağlanmış ve mutlaklaştırılmıştır. bu yüzden de tersini yaratacak durumlardan kaçılması, yasaklanması, fiilen engellenmesi, kötü örneklerin yok edilmesi de genel bir kural hâline gelmiştir.

*** insanın üremesi ve çoğalması konusu özgür bir alan olarak mı kalmalıdır, yoksa bu konuda bir müdahalede bulunulması doğru mudur?**

yukarıdaki saptama çerçevesinde bakılacak olursa bu alan **erk kullanan** kurumlar tarafından sürekli müdahale edilmek ve belirlenmek istenen bir alan olmuştur. bu durumu oluşturan insanların dabu konudaki tutumları söz konusu erkin, toplumsal ya da bireysel bağlamda devamından, pekiştirilmesinden ibarettir. her ne kadar cinsel edimlerin serbestleşmesi ve kadın özgürleşmesi bağlamında kabul edilen bazı haklardan söz edilse de fiili durumda bu alanın özgür bir alan olması söz konusu değildir. ancak bireysel bakımdan bu sanki bir **“özgür bir faaliyet alanıymış gibi”** gösterilmektedir. burada farklı bir düşünce olarak ben son sözü söyleme erkinin “gerçekten özgür” kadınlarda olması gerektiğini düşünüyorum. çünkü asıl olarak üreme faaliyetini doğal olarak gerçekleştirebilen tek varlık kadındır. burada erkeğin rolü yardımcıdır. gelişen teknolojik olanaklar da bunu gerçekleştirecek nitelikte bir dönüşümü sağlayacak potansiyele sahiptir.

*** neden cyd ya da ada gibi ütöpik ve distöpik kurgularda bu temel bir unsur olarak ele alınıp kurallara bağlanmış?**

az önce de belirttiğim gibi bir erk alanı olması açısından ve bu tür kurgu metinler hemen daima bir erkin varlığına dayandığı ya da olumladığı için bunu gösterecek en önemli göstergelerden birisi olduğu için bu tema ya da izlek bu yapıtlarda da yer almıştır.

*** özgürlük, öznellik, bireysel varoluş:**

batı'da, doğrudur, münferit erkek ve kadınlar hâlâ özgürlüğün büyük bir ölçeğini yaşıyorlar. demokratik yönetim geleneği olan bu ülkelerde bile, bu özgürlük ve özgürlük isteği gitgide azalıyor görünmektedir. dünyanın geri kalanında bireyler için özgürlük çoktan yok olmuş durumda, ya da açıkça yok olmak üzere. toptan düzenleme kabusu, ki ben onu ford'dan

sonra yedinci yüzyıla yerleştirmiştim, uzak ve güvenli gelecekte çıkageldi ve bizi köşe başında bekliyor şu anda. (csdz, s:12)

cesur yeni dünya'da betimlenen toplum bir dünya devletidir; bu devlette savaş ortadan kaldırılmıştır ve yöneticilerin birinci amacı ne pahasına olursa olsun uyrukları sorun çıkarmaktan alıkoymaktır. bunu (diğer yöntemlerin yanı sıra) belli bir derecede (ailenin ilgisiyle olanaklı kılınan) cinsel özgürlüğü meşrulaştırarak başarırlar; bu cinsel özgürlük de cesur yeni dünyalıları yıkıcı (veya yaratıcı) duygusal gerilimlerin her türlüüne karşı neredeyse güvence altına alır . 1984'te iktidar kösnüsü acı vererek tatmin edilir; cesur yeni dünya 'da ise, daha az onur kırıcı olmayan bir haz vererek. (csdz, s:39)

dolaşımdaki toplumsal ahlâk, besbelli ki, aşırı örgütlenmenin daha az istenilir sonuçlarından sonra salt bir haklılaştırmadır. bir zorunluluktan erdem çıkarmaya, istenmeyen bir veriden olumlu bir değer elde etmeye yönelik patetik bir girişimi temsil etmektedir. çok gerçekdışı, dolayısıyla çok tehlikeli bir ahlâk sistemi. değerinin bileşenlerinden daha büyük olduğu kabul edilen toplumsal bütün, bir kovan veya akkarınca topluluğu için düşünülebilecek anlamda bir organizma değildir. sadece bir örgütlenmedir; bir parça toplumsal mekanizmadır. hayat ve farkındalıkla ilişkisiz hiçbir değer olamaz. bir örgütlenme ne bilinçli, ne de canlıdır. değeri araçsal ve türetimseldir. kendi başına iyi değildir; kolektif bütünün parçaları olan bireylerin iyiliğini teşvik ettiği ölçüde iyidir insanlara karşı örgütlenmelere öncelik vermek, araçları amaçlardan üstün tutmaktır. araçlar amaçlardan üstün tutulduğunda neler olduğunu da hitler ve stalin açıkça göstermiştir. onların korkunç yönetimlerinde, örgütsel araçlar, şiddet ve propaganda, sistemli terör ve sistemli zihin manipölasyonunun bir karışımıyla, kişisel amaçlardan üstün tutulmuştur. yarının daha verimli diktatörlüklerinde, belki de hitler'le stalin yönetimindekinden çok daha az şiddet olacaktır. gelecekteki diktatörün uyrukları, iyi eğitim almış bir toplum mühendisleri ordusunca, ağrısız acısız, denetim altında tutulacaktır. "zamanımızda toplum mühendisliğinin iddiası", diye yazıyor bu yeni bilimin coşkulu bir savunucusu, "teknik mühendisliğin elli yıl önceki iddiası gibidir. eğer yirminci yüzyılın ilk yarısı teknik mühendisliğin çağı idiyse , ikinci yarısı pekala toplum mühendislerinin çağı olabilir" -yirmibirinci yüzyıl da, bence, dünya denetçileri'nin, bilimsel kast sistemi ve cesur yeni dünya'nın çağı olacaktır. (csdz, s:40-41)

aşırı nüfus ve aşırı örgütlenmenin kişisiz güçleri, bu güçleri yönlendirmeye çalışan toplum mühendisleri, bizi yeni bir ortaçağ düzenine doğru itmekteler. bu diriliş, çocuk şartlandırması, uykuda öğretim ve uyuşturucu kaynaklı mutluluk gibi cesur yeni dünya kolaylıklarıyla orijinalinden daha kabul edilebilir kılınacaktır; fakat, erkek ve kadınların çoğunluğu için, hâlâ bir tür kölelik olacaktır. (csdz, s:42)

- * özgürlükten ne anlıyoruz? bizim için ne ifade ediyor? sınırsız özgürlük mümkün müdür?
- * özgürlük gerçekten var mıdır? insana neden gerekli, neden vazgeçilemiyor?
- * neredeyse ütopyaların hepsi neden bir biçimde özgürlüğü sınırılıyor?
- * özgürlüğü sınırlanmış bir toplumda insanlar daha mutlu olabilirler mi?
- * mutsuzluk özgürlük için ödenen bir bedel midir?

* demokrasi, özerklik, özyönetim, sınıf ayrımcılığı, anarşizm

demokratik anayasa , yerel yöneticileri, çok fazla güç çok az sayıda elde toplandığı zaman ortaya çıkan böyle özellikle tehlikeli ayartılara teslim olmaktan alıkoymak için varolan bir aygıttır. böyle bir anayasa, britanya ve birleşik devletler gibi anayasal mevzuatlara

geleneksel bir saygının bulunduğu yerlerde gayet iyi işler. cumhuriyetçi veya meşruti monarşik geleneğin zayıf olduğu yerlerde, anayasaların en iyisi bile ihtiraslı politikacıları iktidarın ayartmaına seve seve kapılmaktan alıkoymaz. makamların eldeki kaynaklar üzerinde ağır baskılar yaptığı her ülkede, bu ayartmalar ortaya çıkmaktan geri durmaz. nüfus aşınılığı, ekonomik güvensizliğe ve toplumsal huzursuzluğa götürür. huzursuzluk ve güvensizlik, merkezi yönetimlerin daha çok denetimine ve güçlerinin artışına götürür. anayasal geleneğin yokluğunda, bu artan güç muhtemelen diktatörce kullanılacaktır. komünizm icat edilrneseydi bile, bu herhalde olacaktı. ama komünizm icat edildi... şu çok kesin bir iddiadır ki, bundan yirmi yıl sonra, dünyanın bütün az gelişmiş ve aşırı nüfuslu ülkeleri bir tür totaliter yönetimlerle yönetilecektir - muhtemelen komünist parti tarafından. (csdz, s:20)

benim düşlerimin cesur yeni dünya'sında, öjenik ve disjenik sistemli olarak uygulanmaktaydı. bir grup şişede, biyolojik olarak üstün spermlelerle döllenmiş biyolojik olarak üstün yumurtalar, doğum öncesi olanaklı en iyi muameleyi görmekte ve sonunda beta, alfa, hatta alfa artı olarak şişeden çıkarılmaktaydılar. sayıca çok daha fazla olan bir başka grup şişede, biyolojik olarak düşük nitelikli spermlelerle döllenmiş biyolojik olarak düşük nitelikli yumurtalar **bokanovsky işlemi**'ne tabi tutulmakta (tek bir yumurtadan doksan altı özdeş ikiz) ve doğumdan önce alkol ve diğer protein zehirleriyle muamele edilmekteydiler. sonunda şişeden çıkarılan yaratıklar neredeyse alt-insan oluyordu; ama beceri gerektirmeyen işleri yapabiliyor ve doğru şartlandırılıp karşı cinse özgür ve sık erişimle gerilimlerinden kurtarıldıklarında ve sürekli gereksiz eğlencelerle oyalanıp iyi davranış kalıpları günlük soma dozlarıyla pekiştirildiğinde, üstlerine hiçbir sıkıntı vermeyecekleri kabul edilebiliyordu. (csdz, s:25)

demokratik kurumlar; toplumsal düzenle bireysel özgürlük ve inisiyatifi uzlaştırma, bir ülkenin yöneticilerinin dolayimsız iktidarını yönetilenlerin son kertedeki iktidarına tabi kılma aygıtlarıdır. batı avrupa ile amerika'da bu aygıtların, her şey göz önüne alındığında, çok kötü işlememiş olması, onsekizinci yüzyıl iyimserlerinin bütünüyle yanılmamış olduklarının kanıtıdır. adil bir şans verildiğinde, insanlar kendilerini yönetebilirler ve kendilerini, daha az mekanik bir verimlilikte olsa da, "kendi iradelerinden bağımsız otoriteler" tarafından yönetilebileceklerinden daha iyi yönetirler. adil bir şans verilirse, diye tekrar ediyorum; çünkü adil şans olmazsa olmaz bir ön koşuldur. bir zorbanın yönetimindeki kölelik halinden, birdenbire, hiç alışılmadık bir politik bağımsızlık haline geçen hiçbir halkın demokratik kurumları işletmek için adil bir şansa sahip olduğu söylenemez. yine, güvenilmez ekonomik koşullardaki hiçbir halk, kendisini demokratik biçimde yönetebilmek için adil bir şansa sahip değildir. liberalizm, bir refah atmosferinde gelişir ve gerileyen refah, uyruklarının işlerine devletin gitgide daha sık ve daha göze çarpıcı biçimde müdahale etmesini zorunlu kılınca, geriler. aşırı nüfus ve aşırı örgütlenme, değindiğim üzere, bir toplumun demokratik kurumlan verimli biçimde işletmek için adil şansını elinden alan iki koşuldur. (csdz, s:45-46)

tek kelimeyle, kitle iletişimi ne iyi, ne de kötüdür; sadece bir güçtür, tüm diğer güçler gibi, iyiye de kullanılabilir, kötüye de. bir şekilde kullanıldıklarında, basın, radyo ve sinema demokrasinin hayatta kalabilmesi için zorunludur. öbür şekilde kullanıldıklarında, diktatörün cephaneliğindeki en güçlü silahlardır. neredeyse her girişim alanında olduğu gibi, kitle iletişimi alanında da teknolojik ilerleme, küçük adam'a zarar vermiş, büyük adam'a yaramıştır. (csdz, s:50)

hitler'den bu yana geleceğin diktatörünün emrindeki teknik aygıtlar cephaneliği bir hayli genişledi. radyo, hoparlör, kamera ve döner baskının yanı sıra, günümüzün propagandacısı

televizyonu kullanarak müşterisinin sesini olduğu kadarıyla görüntüsünü de yayabilir, ses ve görüntüyü manyetik bantın makaralarına kaydedebilir. teknolojik ilerleme sayesinde, büyük birader artık ner deyse tanrı kadar her yerde hazır ve nazır olabiliyor. sadece teknik cephede de güçlenemedi geleceğin diktatörünün eli. hitler'den bu yana, propagandacınının, telkincinin, beyin yıkamacının özel alanı olan uygulamalı psikoloji ve nöroloji alanlarında da çok sayıda çalışma gerçekleştirildi. geçmişte insanların zihinlerini değiştirme sanatındaki bu uzmanlar görgücüydü. deneme-yanılma yöntemiyle neden etkili olduklarını tam bilmeden, çok etkili biçimde kullandıkları belli sayıda teknik ve yöntemi buldular. bugün zihin kontrol sanatı bir bilim olma yolundadır. bu bilimin uygulamacıları ne yaptıklarını ve niçin yaptıklarını biliyorlar. işlerinde, büyük bir deneysel tanıklık temeli üzerine sağlam biçimde kurulmuş teori ve hipotezler onlara yol gösteriyor. yeni içgörüler ve bu içgörülerin olanaklı kıldığı yeni teknikler sayesinde, "hitler'in totaliter sisteminde neredeyse gerçekleştirmiş olan" kabus yakında bütünüyle gerçekleşebilir. (csdz, s:56-57)

bir kalabalıkta bir araya gelince, insanlar akıl yürütme güçlerini ve ahlaksal seçim yeteneklerini yitirirler telkin edilebilirlikleri, herhangi bir yargılarının ya da kendi iradelerinin olmayacağı bir noktaya dek yükseltilebilir. çok kolay heyecanlanırlar, tüm bireysel veya toplu sorumluluk duygularını yitirir, öfke, coşku ve panigin ani akınlarına boyun eğler. tek kelimeyle, kalabalık içindeki bir adam, büyük dozda, güçlü bir sarhoş edici yutmuş gibi davranır. benim "sürü zehirlenmesi" dediğim şeyin kurbanıdır. alkol gibi sürü zehirlenmesi de etkin, dışa dönük bir ilaçtır. sürü sarhoşu birey, sorumluluk, zeka ve ahlaktan çılgınca, hayvansı bir sersemliğe kaçır.(csdz, s:59)

uygun adım yürümek insanın düşüncelerini böler. uygun adım yürümek düşüncüyü öldürür. uygun adım yürümek bireyselliği sona erdirir. uygun adım yürümek, halkı, ta ki ikinci doğa hâline gelinceye kadar, mekanik, yarı ayınsı bir etkinliğe alıştırmak için gerçekleştirilen kaçınılmaz büyü fiskevidir.(csdz, s:62)

uysal yaklaşım, sözel ya da fiziksel şiddetle yaklaşımdan daha az heyecan vericidir. uzun vadede öfke ve nefret kendini mağlup eden duygulardır. ama kısa vadede psikolojik, hattâ (büyük miktarda adrenalin ve noradrenalin salgıverdikleri için) fizyolojik tatmin şeklinde yüksek kâr payı verirler. insanlar zorbalara karşı bir önyargıyla hayata başlayabilirler ; ama zorbalara ya da zorba adayları onları düşmanlarının -özellikle de zulmedilebilecek kadar zayıf düşmanlarının- günahkârlığı hakkında adrenalin salgılatan bir propagandaya tâbi tuttuklarında, coşkuyla peşlerinden gitmeye hazırırlar. hitler konuşmalarında "nefret", "kuvvet", "acımasız ol", "ez", "parçala" gibi sözcükleri sürekli kullanırdı ve bu şiddet dolu sözcüklere çok daha şiddet dolu jestler eşlik ederdi. bağırır çağırır, damarları kabarır, suratı morarırdı. güçlü duygular (her oyuncu ve tiyatroçunun bildiği üzere) en üst düzeyde bulaşıcıdır. konuşmacının habis taşkınlığının bulaşmasıyla, dinleyiciler, dizginlenemeyen bir tutku orjisi içinde inler, soluksuz kalır ve haykım bu orjiler o kadar haz doludur ki, isteyerek deneyimleyenlerin çoğu, daha fazlası için yine gelir. neredeyse hepimiz barış ve özgürlüğü özleriz; ama pek azımız barış ve özgürlük getiren düşüncelere, duygular ve eylemlere karşı içimizde coşku taşırız. tersinden alırsak, neredeyse hiç kimse savaş ve zorbalığı arzulamaz; ama çok sayıda insan, savaş ve zorbalık getiren düşüncelerde, duygular ve eylemlerde şiddetli bir haz bulur. bu düşünceler, duygular ve eylemler ticari amaçlar için sömürülemeyecek kadar tehlikelidir. bu açmazı kabullenerek, reklâmcı daha az sarhoş eden duygular, usdışılığın daha sakın biçimleriyle elinden gelenin en iyisini yapmak zorundadır. (csdz, s:69-70)

* bir toplumun bireyleri gerçek anlamda "eşit" midir, bu mümkün olabilir mi? bunun

olabilmesi için hangi koşulların bulunması gerekir?

* neden ütopyalarda bireylerin eşitlikleri söz edilirken, aynı zamanda farklı bir durumda olan ve genellikle basit / sıradan / kötü işleri üstlenen insanlara ya da farklı adlar takılmış insansılara gerek duyulur? bu konudaki ya da böyle bir seçim / kurgu yapılmasına yol açan temel kaygı ve dinamik nedir?

* ideal bir örgütlenme ve örgütsel işleyiş nasıl olmalıdır?

* yönetici olmak kişilik özelliklerine bağlı bir seçim midir? insanlar yönetenler / yönetilenler diye iki farklı gruba ayrılabilirler mi?

* yöneticilerin, herhangi bir başkası tarafından yönetilme konusundaki tutum ve tavırları nasıldır?

* yöneticilik için en uygun yöntem, yönetilenlerin belirlediği bir seçim sistemi midir? buna inanıyor muyuz? bu doğru mudur?

* adalet, yargı, suç ve ceza:

genelde hayvan davranışı, özelde insan davranışı hakkında öğrendiklerimizin ışığında şu açıkça belli olmuştur ki, istenmeyen davranışın cezalandırılması yoluyla kontrol, uzun vadede, istenen davranışın ödülle pekiştirilmesi yoluyla kontrolden daha az etkilidir ve korku yoluyla yönetmek, çevrenin, düşüncelerin ve tek tek erkeklerin, kadınların, çocukların duygularının şiddetsiz manipülasyonu yoluyla yönetmekten, bir bütün olarak, daha az işe yaramaktadır. ceza, istenmeyen davranışa geçici olarak bir nokta koyar, ama kurbanın onu hoşgörme eğilimini kalıcı biçimde azaltmaz. dahası, cezalandırmanın ruhsal-fiziksel yan etkileri, bireyin cezalandırıldığı davranış kadar istenilmez olabilir. ruhsal terapi, büyük ölçüde, geçmişteki cezaların bireyi güçsüz bırakan, anti-sosyal sonuçlarıyla ilgilenir. (csdz, s:13)

* kabahât, kusur, yanlış, hata, suç, insanın önlenmesi elinde olan durumlar mıdır? bunların bilgiyle, bilmeye ve eğitim / talim / terbiye ile ilişkisi nedir?

* bunların hiçbirinin olmadığı, yaşanmadığı bir zaman, dönem, toplum olabilir mi?

* eğer ‘olabilir’ dersek bu nasıl mümkün olabilir?

* olamayacağına kâni isek, bunların bir karşılığı, bir yaptırımını olmalı mıdır? nasıl yaptırımlar olabilir. “cezalandırma” dışında bir yöntem söz konusu olabilir mi?

* eğitim, öğrenme, bilim

özgürlük için eğitim, olguları dile getirmek ve değerleri ifade etmekle başlamalı; değerleri gerçekleştirmek ve hangi nedenle olursa olsun, olguları görmezden gelmeyi, değerleri inkâr etmeyi seçenlerle savaşmak için doğru teknikleri geliştirmekle devam etmelidir. (csdz, s:129)

mevcut tüm kanıtlar, bireylerin ve toplumların yaşamında kalıtımın kültürden daha önemsiz olmadığına işaret etmektedir. her birey biyolojik olarak biriciktir ve başka hiçbir bireye benzemez. bu nedenle özgürlük büyük bir iyilik, hoşgörü büyük bir erdem ve sıkı denetim büyük bir talihsizliktir pratik veya teorik gerekçelerle diktatörler, örgütçüler ve bazı bilim adamları insanların doğalarının çıldırtan farklılığını başa çıkılabilecek bir tektipliliğe indirgerneye can atarlar. (csdz, s:130-131)

benim masalının cesur yeni dünyası’nda toplumsal olarak istenilen davranış genetik manipülasyon ve doğum sonrası şartlandırmadan oluşan ikili bir süreçle sağlama alınmıştır bebekler şişelere ekilir ve insan ürününde ileri derecede tektipiilik sınırlı sayıda anneden

alınan yumurtaların kullanılması ve de her bir yumurtanın bir kerede yüz veya yüzden fazla özdeş ikiz üretecek biçimde defalarca bölünmesi suretiyle kesinleştirilirdi. standartlaştırılmış makineler için standartlaştırılmış makine sorumluları üretmek bu yolla mümkündü. makine sorumlularının standartlaştırılmaları, doğumdan sonra, çocuk şartlandırmalarıyla, hipnopedyayla, kişinin kendisini özgür ve yaratıcı hissetme doyumunun yerini almak üzere kimyasal olarak yaşatılan mutlulukla kusursuzlaştırılırdı. bireylerin genetik olarak standartlaştırılmaları hâlâ olanaksız; ama büyük hükümet ve büyük iş; cesur yeni dünya'da betimlenen tüm zihin manipülasyonu tekniklerini ve benim hayal etmekte aciz kaldığım teknikleri halihazırda elinde tutmaktadır, ya da çok yakında tutacaktır. embriyolara genetik tektiplilik verme yeteneğinden yoksun olan yarının aşırı kalabalık ve aşırı örgütlenmiş dünyasının yöneticileri, yetişkinler ve onların çocuklarına toplumsal ve kültürel tektiplilik vermeye çalışacaklardır hedefe ulaşmak için, elleri altındaki tüm zihin manipülasyonu tekniklerini (engellenmedikleri takdirde) kullanacak ve bu usdışı ikna yöntemlerini fiziksel şiddet tehditleri ve ekonomik baskıyla pekiştirmekle tereddüt etmeyeceklerdir. eğer bu zorbalıktan kaçınmak istiyorsak, hiç vakit kaybetmeden kendimizi ve çocuklarımızı özgürlük ve öz-yönetim için eğitmeye başlamalıyız. (csdz, s:135-136)

* eğitim, öğrenme ve bilim hakkında ne düşünüyorsunuz? bunlar gerçekten evrensel gelişim, iyilik, doğruluk ve güzellik için mi tasarlanmıştır? bu kavramlar ve olguların politik bir boyutu ya da yanı var mıdır?

* ütopyalar neden en temel başlıklardan birisi olarak eğitim, talim, terbiye, öğrenme, bilim ve bilimin oluşturulduğu, üretildiği ve öğretildiği yerleri, eğitim yerleri, okul ve üniversiteleri düzenleyecek ve kontrol edecek biçimde tanımlamışlardır?

* bildiğiniz diğer ütopya örneklerinde bu konudaki farklılıklar ve çeşitlilikler nelerdir?

* ideal bir toplumda eğitim, öğretim olmalı mıdır? amacı, hedefi ne olmalıdır? bu, toplumsal yaşamın verili gerçekliğinde mümkün müdür? ya da nasıl mümkün olabilir?

platon'un devlet'i dahil hemen tüm ütopyalarda en önemli başlıklardan birisi 'eğitim'dir. ancak önde gelen tüm filozoflar bu eğitimi mevcut düzenin bekâsı için, o düzeni korumayı ve sürdürmeyi amaçladıkları için bunu önemli bir başlık olarak ele almışlardır. bacon'un ilk ütopyası yeni atlantis de dahil, bilimsel gelişme asla sistemin varlığından bağımsız herkesin yararına ve çıkarına bir kurum ya da yapı olarak tanımlanmamıştır. tersine iktidarların üst yapı kurumlarından birisi olarak bir işleve sahip olmuşlardır. yöneticiler ipin ucunu asla ellerinden kaçırmamak için, kendilerini var eden yanlışları ortaya koyan ya da değiştirmek isteyen bilim insanları ve filozofları kontrol ve baskı altında tutmuşlar, bunu yapamadıkları zamanlarda da cezalandırmışlardır. gerçekliğin her alanında bu durum geçerliken, ütöpik kurgulardada bu daha farklı değildir. çünkü bütün ütopyalar bir düzen vazederler ve bunu gerçekleştirmek için de bu kontrol ve denetim olmazsa olmaz bir önkoşuldur. öte yandan eğitimin asıl ve temel hedefi, huxley'in dediği gibi öncelikle *“olgular ve değerler -herhâlde toplumsal değerler öncelikle kastediliyor-”* değil, asılolarak *“özgürlükçü ve eleştirel (kuşkucu) tutumu her bireyde var etmek”* olmalıdır. böyle olduğunda insanın gelişimi sağlanabilir. mevcudu koruyan ve sürdüren her türlü eğitim, aslında bu iki unsuru içermeyen yöntemlerle bu konudaki uygulamaları gerçekleştirir, tersine bunun temel alındığı tüm eğitim ve öğrenme mekanizmaları ve kurumlarından da korkarlar.

*** artan nüfusun yarattığı sorunlar (doğum kontrolü / ölümün geciktirilmesi)**

en yoksul yönelim bile uyruklarına hatırı sayılır ölçüde ölüm kontrolü sağlayacak kadar zengindir. doğum kontrolü çok farklı bir konudur. ölüm kontrolü, bütün bir halka, hayırsever

bir yönetimin idaresinde ücretli çalışan birkaç teknisyen tarafından sağlanabilecek bir şeydir. doğum kontrolü ise bütün bir halkın işbirliğine bağlıdır. doğum kontrolünün sayısız birey tarafından uygulanması gerekir ki , bu bireylerden dünyadaki onca okuma yazma bilmez insanın sahip olduğu zeka ve irade gücünden daha fazlası istenir ve (kimyasal ya da mekanik gebelik önleme yöntemleri kullanılıyorsa) şu kadar milyon insanın çoğunun karşılayamayacağı parasal harcamalar gerekir. üstelik, hiçbir yerde sınırsız ölümden yana herhangi bir dini gelenek yokken, sınırsız doğumdan yana dini ve toplumsal gelenekler yaygındır. tüm bu nedenlerden ötürü, ölüm kontrolü çok kolay başarılırken, doğum kontrolü çok zor başarılır. dolayısıyla, ölüm oranları, son yıllarda şaşırtıcı bir anilikle düşmüştür. ama doğum oranları ya eski, yüksek düzeylerinde kalmış, ya da, düşmüşse, çok az ve çok yavaş bir oranda düşmüştür sonuç olarak, insan sayısı , şu anda türün tarihinde hiç görülmeyen bir hızla artmaktadır.(csdz, s:15)

benim masalımın cesur yeni dünya 'sında doğal kaynaklarla ilişkisi içinde insan nüfusu sorunu etkili bir biçimde çözülmüştü. dünya nüfusu için en uygun sayı hesaplanmış ve nüfus kuşaklar boyunca bu sayıda tutulmuştu (doğru haurlyyorsam, iki milyarın biraz altında) . günümüzün gerçek dünyasında, nüfus sorunu henüz çözülmüş değil. aksine , geçen her yılla birlikte daha ciddi ve baş edilmez bir hal alıyor. İşte bu ürkütücü arkaplan önünde, çağımızın tüm politik, ekonomik, kültürel ve psikolojik dramaları oynanıyor. (csdz, s:16)

→ <https://www.worldometers.info/tr/dunya-nufusu/>

*** nüfusun artması gerçekten bir sorun mudur?**

malthus kapitalist toplum düzeninin sistemleşmeye başladığı dönemlerde elde ettiği bazı verileri sunarak bir değerlendirme yapmış ve bunun çok uzak olmayan bir erimde bir sorun alanı olacağına dair bazı öngörülerde bulunmuş ve bunları tartışmıştır. kapitalist devletler bu hem sahip oldukları erkin bir sonucu olarak bu alanı belirlemeye, şekillendirmeye yönelik kuralları getirmiş ve getirmektedir. bu bağlamda kapitalizmin artan nüfusa iki yönlü gereksinimi vardır: bunun ilki aslında elinde tuttuğu sermayenin artışı, üretken emeğin yarattığı artı değerden kaynaklandığı için ve bunu büyütme için daha düşük ücreti sağlayacak emeği piyasada bulabilmek için artan nüfusa gereksinimi vardır. ikincisi ise aynı nüfusun potansiyel tüketici olması nedeniyle ve tüketim sırasındaki gerçek değer / piyasa değeri arasındaki makastan yararlanarak da bu kârı dolayısıyla sermaye artışı sağladığı için, yine artan nüfusa ihtiyacı vardır. dolayısıyla kapitalist devletler malthus'un saptamalarına katılıyor gibi görünseler de bu doğru değildir. çünkü bunu kontrol etme olanaklarına sahip oldukları hâlde bunu yapmadıkları ortadadır. ancak toplumları baskı altında tutabilmek için bu önemli araçlardan birisidir. “doğum kontrolü organizasyonları” genellikle, erkin sürdürülmesi sürecinde olası bazı sorunları ortadan kaldırma amacıyla ve bu alanın da kapitalist üretim sürecinin uygulandığı bir alan olması nedeniyle zaman zaman benimsenmekte ve uygulanmaktadır.

*** dünyanın kaynakları, insanların gereksindiği her türlü unsuru gerçekten sağlayamayacak bir durumda mıdır?**

bu konuda günümüzde bilimsel, toplumsal ve toplumların içindeki çeşitli grupların düşünce ve saptamaları birbirinden farklıdır. evet, dünyanın kaynakları sınırlıdır. ancak bu sınırın neresi olduğuna dair saptamalar muğlak ve kesinlikten soksundur. çünkü doğanın bir dengesi vardır, doğadaki herşey birbiri ile ilişki içinde ve etkileşim hâlinindedir. bu denge doğayı tüm canlılar bakımından belirli bir döngü ile üzerinde taşıyabilecek imkânlarla sahiptir. öte yandan insan doğanın içinde diğer tüm varlıklarla eşit bir unsurdur. kendisine vehmettiği farklılık, öncelik ve merkezde olma hâli tümüyle kurgusal ve inançsaldır. yine insanın doğaya ve doğanın gidişine dair yaptığı saptamalar da insanı merkeze alan ve insan açısından düşünülmektedir. örneğin doğanın “yeşil”

olduğu saptaması gibi ona atfedilen pek çok özellik insana göre tanımlanmaktadır. ormanlık alanlar gibi çölün de bir ekolojisi ve döngüsü vardır. bu soruda görüleceği gibi insan merkeze alınarak yapılan değerlendirmelerde bir başka önemli unsur da doğaya insanın herhangi bir biçimde yaptığı büyük müdahalelerle birlikte değerlendirilmelidir. doğanın denegesi, onun kendi kendine bıraktığı koşulda üzerinde doğabilecek tüm canlıları besleyebilecek durumdadır. burada tüketim ekonomisi başta olmak üzere çeşitli müdahale ve yönlendirmeler, kaynakları sınırlayan unsurlara dönüşebilir. insanın doğaya yönelik müdahale ve yönlendirmesi, yalnızca insan dışı varlıklara ve nesnelere yönelik değil, aynı zamanda insanın doğasına yöneliktir de. burada pozitif ve negatif öjeni de önemli bir unsur olarak rol oynamaktadır. okuduğumuz ve konuştuğumuz kitaplarda anlatılanlar dahil olmak üzere günümüzde pek çok farklı yöntem ve uygulamalarla bu müdahaleler, insan türü açısından da bir dönüşümü gündeme getirmektedir. insanın sağlıklılığı, uzun yaşaması, potansiyel ve kapasitesindeki her anlamdaki geliştirmeleri de doğayla ilişkisi çerçevesinde düşünmek ve yukarıdaki soruya bunları bir etken olarak katarak düşünmek gereklidir.

*** neden yazarlar tarafından bu konular seçilir ve ayrıntılarıyla sunulur?**

- konu insan merkezli olduğu için ele alınan meseleler de insanın temel meseleri olduğu için bu kurgu metinler bu saptamalar doğrultusunda çizilmektedir.
- her insan gibi kurgu metin yazarları da içinde bulundukları toplumun ve zamanın çeşitli sorunlarını işaret etmek ve bunları bilebildiği oranda yaşanan bu sorunlara çözüm bulmak, buldukları çözümü ifade etmek, arayışlarında bulduğu sonuçları paylaşmak için bunları metinlerine konu edebilirler. diğer yandan aslında bu konudaki çözümlerin uygulanmasıyla ilgili sorunların gösterilmesi ve bu çözümlerin zorluğunu işaret etmek amacıyla bunları konu olarak ele alırlar.
- kendisini bilimsel konularda geliştirmiş bazı bilim insanları ve uzmanlar da en azından gelişmeleri ortaya koymak, bilimin bulduklarına yeni uygulama alanları önermek, onların kabul ve gelişimine yol açmak ya da toplumsal destek almak için de bu konuları işlemeyi yeğleyebilirler.
- burada bir de teknik ilerlemenin sağlanmasına yönelik bilimsel bilgilerin somut kullanımlarına dair kimi örneklerle de aslında bilime yol gösterme eğiliminden de söz etmek mümkündür. pek çok bilimsel araştırma, çeşitli bilimsel gelişmelerin, gündelik yaşamdaki sorunların çözümü ya da daha iyiye ulaşma bağlamında uyarlanırlar bunlarsa bir talep yaratma potansiyeli nedeniyle, bilimin ve araştırmanın konuları hâline gelirler. huxley'in bu üç romanındaki psişik ilaçlar, daha sonraki dönemlerde tıp ve ilaç alanının önemli kazanç getiren ürünlerini ortaya çıkaracak araştırmaları gündeme getirmiştir. dolayısıyla ütöpik edebiyatın hem bu yöndeki çalışmaları gündeme getiren hem de bir piyasa oluşumuna destek olan yapıtlar olarak da okumak mümkündür.
- bazıları için de bu konular yazarların kendi varoluşlarını ortaya koyma alanı olarak değerlendirilebilir. bu durumda belirleyici unsur bireysel arzu ve istegin yansıtılması ve bu yolla kişisel egosunun istediklerinin ortaya konulmasıdır. bunun gibi bir başka unsur da aslında anlattığı örnek olay üzerinden kendisiyle hesaplaşmak, belki de bir özeleştirme vermek olabilir.

*** ütopyalar “propaganda” ya da “eleştiri” metinleri midir? neden ve nasıl?**

- insana ve insan yaşamına ilişkin felsefi amaçlı eğilenlerin dışında kalanların (*ilk ütopyaların bazıları*) çoğu bu iki unsur temel alınarak kaleme alınmıştır. ilki için genellikle olumluluklar, iyilikler öncelenirken, ikincisi için olumsuzluklar ve kötülükler öne çıkarılır,

böylelikle distopik ütopiyalar gündeme getirilir.

sonuçta huxley'in **cesur yeni dünyayı ziyaret** kitabının sonunda şu yazdıklarına katılmamak mümkün değildir:

eğer bireyler ve tüm toplumun manevi olarak yoksullaşmasından kaçınmak istiyorsanız, metropolü terk edin ve küçük kırsal topluluğunu canlandırın, ya da alternatif olarak mekanik örgütlenmeler ağı içinde, bireylerin uzmanlaşmış işlevlerin bedenlenişleri olarak değil, tam kişiler olarak görüşüp işbirliği yapabildikleri küçük kırsal topluluklarının şehirli mukabillerini yaratarak metropolü insancıllaştırın. (cydz, s:149)

çoğu insan için büyük bir modern şehirde yaşamın anonim, atomik olduğunu ve tam insanca olmaktan uzak olduğunu biliyoruz; yine de büyük şehirler sürekli daha çok büyüyor ve şehirli-endüstriyel yaşama modeli değişmeden kalıyor. çok büyük, karmaşık bir toplumda, idare edilebilir büyüklükteki özerk gruplarla bağıntısı dışında, demokrasinin neredeyse anlamsız olduğunu biliyoruz; yine de her ülkenin işleri gitgide daha çok büyük hükümet ve büyük iş'in bürokratları tarafından idare edilmektedir. pratikte aşırı örgütlenme sorununun çözümünün aşırı nüfus sorunununki kadar zor olduğu çok açıktır. her iki konuda da ne yapılması gerektiğini biliyoruz; ama ikisinde de bugüne kadar bilgilerimiz doğrultusunda etkili biçimde hareket etme olanağı bulamadık. bu noktada kendimizi huzursuzluk veren bir soruyla karşı karşıya buluruz: gerçekten bilgimiz doğrultusunda hareket etmek istiyor muyuz? nüfusun çoğunluğu, her şeyin totaliter denetimine doğru şimdiki sürüklenişini durdurmayı ve eğer mümkünse, tersine çevirmeyi ciddi ölçüde zahmete değer bulur mu? birleşik devletler'de -amerika, bundan birkaç yıl sonra olacağı üzere, şehirli endüstriyel dünyanın kalanının kehanet görüntüsüdür- son kamuoyu yoklamaları onlu yaşlarındaki gençlerin, yarının seçmenlerinin çoğunluğunun demokratik kurumlara güvenmediğini, popüler olmayan düşüncelerin sansürlenmesine itiraz etmek için bir neden görmediğini, halkın halk tarafından yönetilmesinin mümkün olduğuna inanmadığını ve hızlı büyümenin alıştırdığı tarzda yaşamaya devam edebilirse, çeşitli uzmanlardan oluşan bir oligarşi tarafından tepeden yönetilmeye tamamen razı olduğunu ortaya çıkarmıştır. dünyanın en güçlü demokrasisindeki iyi beslenmiş genç televizyon seyircilerinin bu kadar çoğunun öz-yönetim fikrine böyle tamamen kayıtsız, düşünce özgürlüğü ve farklı düşünme hakkına böyle ilgisiz olması üzücü, ama fazla şaşırtıcı değildir. "kuş gibi özgür" deriz ve kanatlı yaratıkların üç boyutta da sınırsız hareket etme güçlerine imreniriz. fakat, heyhat, dodo kuşunu unuturuz. kanatlarını kullanmak zorunda kalmadan geçimini iyi şekilde sağlamanın yolunu öğrenmiş her kuş, kısa zamanda uçuşu ayrıcalığından feragât edecek ve sonsuza dek yerde kalacaktır. benzer bir şey insanlar için de doğrudur. (cydz, s:150-151)

hâlâ dünya üzerinde özgürlük kalmış durumda. çoğu genç insan, doğrudur; özgürlüğe değer vermiyor gibi. ama içimizden bazıları hala özgürlük olmadan insanların tam olarak insan olamayacağına, dolayısıyla da özgürlüğün sonsuz değerli olduğuna inanmaktadır. belki de özgürlüğü şu anda tehdit eden güçler uzun süre direnilemeyecek kadar güçlüdür. yine de onlara direnmek için elimizden geleni yapmak görevimizdir. (cydz, s:153)

(dodo kuşu: dodo (raphus cucullatus), hint okyanusu'nda madagaskar'ın doğusunda bulunan mauritius adasına özgü soyu tükenmiş uçamayan bir kuştur . dodo'nun en yakın akrabası, soyu tükenmiş ve uçamayan rodrigues solitaire'dir . ikisi, güvercinleri ve kumruları (columbidae familyası) içeren grubun bir parçası olan soyu tükenmiş uçamayan kuşlardan oluşan bir alt grubu -klad- olan raphina alt kabilesini oluşturmuştur . dodo'nun yaşayan en yakın akrabası nicobar güvercinidir . bir zamanlar yakındaki réunion adasında beyaz bir dodo'nun var olduğu düşünülüyordu, ancak şimdi bu varsayımın, soyu tükenmiş réunion ibisleri ve beyaz dodo resimlerine dayanan yalnızca bir karışıklık olduğuna inanılıyor.)

katılımcıların değerlendirme katkı ve yorumları

leylâ hacıosmaoğlu

Bu ayki ütopya okumalarında Huxley'nin üç farklı metni etrafında toplandık; fakat tartıştığımız şey yalnızca kitaplar değil, ütopyanın kendisiydi. Sorular basitti ama cevaplar bizi doğrudan düşünsel alanın içine çekti: Ütopyaların ortak temaları nelerdir, neden özellikle bu izlekler seçilir ve ütopya dediğimiz tür gerçekten propaganda mı, yoksa daha ince bir eleştiri biçimi mi?

Huxley'nin kurduğu dünyalar bu sorulara tek bir yanıt vermiyor; aksine her okuru kendi zihinsel eşiğine davet ederek metni bir laboratuvara dönüştürüyor. İdeal toplum arayışının nasıl kırılma noktasına geldiğini, düzenin hangi noktada bireyin üzerine çöktüğünü ve ütopyanın neden kendi gölgesinden hiç kurtulamadığını yeniden gördük.

Bu buluşma, okuma grubumuzda teoriden çok düşünsel bir derinleşmenin başladığını gösteriyor. Ütopyayı tartışırken aslında insanın kendisiyle tartıştığını fark etmek—işte asıl dönüşüm burada başlıyor.

Ütopya ve distopyanın hâlâ “iyi yer” ve “kötü yer” diye ayrılmak istenmesi, aslında kavramların kendisinden çok alışkanlıklarımızla ilgili. Oysa bu iki biçim birbirinin zıddı değil; aynı düşüncenin iki nefesi. Ütopya bir ideal kurar, distopya o idealin nerede çatladığını gösterir. Biri ışığı büyütür, diğeri gölgeyi —ama ikisi de aynı sorudan doğar: “Nasıl bir toplum kurabiliriz ve bunun bedeli nedir?”

Bu hatırlatma önemli, çünkü Huxley tam da bu kırılma hattında duruyor. Cesur Yeni Dünya da Ada da ideal ile gerçek arasında gidip gelen o ince çizgiyi görünür kılıyor. Ve biz bu metinleri okurken fark ediyoruz ki, ütopyalar ister ışıkla yazılsın ister gölgeyle: insanı, toplumu ve düzeni kurarken hep aynı temel konulara dokunuyorlar.

İşte bu yüzden şimdi, Huxley'nin metinlerini merkeze alarak ütopyaların ortak temalarına ve bu temaların neden her seferinde aynı çatışmaları ürettiğine bakmak gerekiyor.

Ütopyanın Ortak Temaları ve Çift Yüzlü İzlekleri

Ütopya tek bir ideal program değil; farklı yoğunluklarda ışık ve gölge taşıyan bir düşünsel alandır. Aşağıdaki temalar bu iki yönlü yapının nasıl çalıştığını gösterir.

Toplumsal Düzen Arayışı: Düzen İsterken Baskıyı da İcat Etmek

Ütopyalar her zaman bir düzen vaadiyle başlar:

- suçun azaldığı,
- adaletin yeniden tanımlandığı,
- kurumların uyum içinde işlediği bir toplum.

Fakat düzenin inşası, kaçınılmaz olarak norm koymayı ve normu koruyacak mekanizmaları gerektirir.

Thomas More'un Utopia'sında toplumsal uyum için gündelik hayat sıkı kurallarla düzenlenir: Herkes benzer kıyafetler giyer, çalışma saatleri aynıdır, keyfi seyahat hakkı yoktur. Bu görüntü yüzeyde bir uyum sağlar; ancak bireyin hareket alanı minimuma iner.

Huxley'de de benzer bir mekanizma işler: istikrar adına insanlar kastlelara ayrılır, işlevlerine göre yetiştirilir. Yani düzen toplumu kurar ama bireyi daraltır. Bu ikilik ütopyanın kalbidir.

Birey–Toplum Dengesi: Uyumun Bedeli, Özgürlüğün Gölgesi

Her ütopya bireyin toplum karşısındaki yerini yeniden kurar. Bu yeniden-kurma hem idealisttir

hem tehlikeli.

- Toplumsal uyum adına bireysel istekler törpülenir.
- “Kolektif iyi” bireyin önüne geçer.
- Bireysellik düzen bozucu bir unsur gibi görülmeye başlar.

İleride okunacak Zamyatin’in *Biz* romanındaki şeffaf cam evler, bireyin toplumdan ayrışabileceği tüm alanları yok eder. Mahremiyet, tehlikeli bir özgürlük biçimi gibi tasvir edilir. Huxley’de ise bireysellik daha kuluçka aşamasında yok edilmiştir; eşitsizlik bile planlıdır.

Ütopya bireyi topluma entegre eder; entegrasyonun fazlası bireyi siler.

Bilim ve Teknoloji: Kurtarıcı mı, Müdahaleci mi?

Ütopyaların en güçlü motoru çoğu zaman bilimdir. Bilim toplumsal sorunları çözen bir araç gibi sunulur; ama aynı zamanda insan doğasına müdahaleyi meşrulaştıran bir otorite hâline gelir.

Cesur Yeni Dünya’da bilim:

- bedenleri tasarlar (genetik mühendislik),
- duyguları yönetir (soma),
- ilişki kurma biçimlerini yeniden tanımlar (öjeni ve toplumsal şartlandırma).

Bu bilimsel müdahale ütopyanın ışığıdır (hastalık, acı, savaş yoktur), ama aynı zamanda gölgesidir (insan kendi kendisinin yaratıcısı olmaktan çıkar). Bu ikili doğa yalnızca Huxley’e özgü değildir; klasik ütopyaların her biri bilimi hem kurtarıcı hem müdahaleci bir güç olarak kullanır.

More’un *Utopia*’sında rasyonel bilgi toplumsal düzenin kurucu unsurudur; fakat bireysel tercihleri törpüleyen işbölümü sistemi, aklın özgürleştirmekten çok hizaya sokan bir araç hâline gelir. Campanella’nın *Güneş Ülkesi*’nde bilim, devletin kalbindeki otoritedir; yöneticiler aynı zamanda “bilge” ve “bilim insanı”dır ve bilgi toplumu hiyerarşik bir aklın etrafında sabitler. Bacon’ın *Yeni Atlantis*’inde ise bilim kurumsallaşır: Salomon’un Evi doğayı dönüştüren deneyler yapar, fakat üretilen bilgi halka tam olarak açıklanmaz—“kimin neyi bilmesi gerektiği”ni bilim adamları belirler.

Bu üç örnek, bilimin ütopyalarda nasıl çift yönlü bir güç olduğunu gösterir: aydınlatır ama aynı anda yönetir. Huxley bu geleneğin karanlık sonucunu görünür kılarak soruyu sertleştirir: Bilim insanı özgürleştirebilir mi, yoksa insanı yeniden tasarlayan görünmez bir iktidara mı dönüşür?

Ahlâk, Eğitim ve “Yeni İnsan” Tasarımı

Her ütopya bir insan modeli tasarlar: erdemli, düzenli, uyumlu bir yurttaş. Bu nedenle eğitim, toplumun kalbidir; fakat bu eğitim çoğu zaman dönüşüm değil, biçimlendirme işlevi görür.

More’un *Utopia*’sında çocuklar erken yaşta belirlenmiş mesleklere yönlendirilir.

Huxley’de ise eğitim neredeyse bir programlama işlemidir—hipnopedya yoluyla birey, düşüncesinin kendisine ait olduğunu sanarak büyür. Eğitim hem ışık taşır (daha iyi insan ideali) hem gölge (insanın içinden insanı çıkarmak).

Campanella’nın *Güneş Ülkesi*’nde eğitim, erdemli ve bilgili yurttaşlar yetiştirmek için hayatın her alanına yayılır; çocuklar duvarlardaki resimlerden bilim öğrenir, toplumun iyiliği adına aydınlatılırlar. Bu yönüyle eğitim ışığı taşır. Fakat aynı sistem bireyin kendi merakını, yanlış yapma hakkını ve özgün yönelimlerini bastırdığı anda gölgeye dönüşür; çünkü neyin, ne zaman, nasıl öğrenileceğine birey değil düzen karar verir.

Huxley’de hipnopedya görünürde huzur ve uyum sağlar, ancak bireyin düşünme yetisini ortadan kaldırarak kendi sesini toplumun sesiyle karıştırmasına yol açar. Böylece eğitim hem ideal bir insan tasarısının aracı olur hem de insanın içinden “insanı”—yani çelişkiyi, merakı ve özgün düşünceyi—çekip alan bir mekanizmaya dönüşür.

Ekonomik Model: Bolluk ile Uyuşma, Kıtlık ile Gözetim Arasında

Ütopyalar genellikle bolluk toplumdur. Kıtlık yok edilmiştir—bu nedenle çatışma da yoktur. Ancak bolluğun kendisi bireyi edilgenleştirir; ihtiyaç duymayan insan itiraz etmeyi de unuttur.

Bu bağlamda Huxley'nin toplumunda tüketim kutsaldır. Haz ve konfor, eleştirel düşünmeyi gereksiz hâle getirir. Öte yandan birçok ütopyada kıtlık, düzen gerekçesi olarak kullanılır. Zamyatin'in *Biz*'inde kaynak planlaması sıkı bir gözetim sisteminin meşruiyetini sağlar. Ekonomi burada hem refahın hem itaatin aracıdır.

Mekânsal Düzenleme: Geometriyle Kurulan İdeal, Kapalı Sistemle Gelen Gölge

Ütopyalar mekânı düzenler; mekân düzene dönüşür.

- Şehirler geometrik planlarla kurulur.
- Kapalı toplumlar (adalar, koloni şehirleri) sıkça tercih edilir.
- Mekân iktidarın görünür hâlidir.

More'un adası tamamen tecrit edilmiş bir “ideal toplum laboratuvarı”dır.

Zamyatin'in cam şehirleri gözetimin maddi formudur.

Huxley'nin Dünya Devleti'nde mekân sınıfsal olarak ayrıştırılmıştır—herkesin yeri bellidir.

Kısacası mekân, ütopyanın bedenidir; beden sıkılaştıkça sistem kapalı bir düzene dönüşür.

Tarih ve Gelecek Tasarımı: İlerleme Miti ile Silinen Bellek Arasında

Ütopya geleceğe yöneliktir—ilerleme fikrine dayanır. Ancak geleceği kurgulamak, geçmişten yeniden yazmayı veya tamamen yok etmeyi de içerebilir.

Huxley'de tarih “gereksiz acıların hikâyesi” olarak ortadan kaldırılır.

Orwell'de ise geçmiş, sistemin ihtiyaçlarına göre sürekli yeniden yazılır. Geleceği mutlaklaştırmak, geçmiş silmenin bahanesine dönüşür.

Dolayısıyla ütopya ve distopya, “ideal toplum nasıl kurulur ve bunun bedeli nedir?” sorusunun aynı kökten türeyen iki yanıtıdır. Düzenin nasıl inşa edildiğini anlamaya çalışırken, okuma süreci ilerledikçe bir başka unsur daha görünür hâle gelir:

Ütopyalar yalnızca yasa, eğitim, mekân ve teknolojiyle işlemez; onları ayakta tutan görünmez bir psikodinamik daha vardır: sürü bilinci.

Sürü Bilinci: Görünmez Motor

Bu kavram literatürde çoğu kez açıkça anılmasa da ütopya metinlerinin dokusunda sürekli titreşir. Sürü bilinci, bireyin kendi yargısını askıya alarak çoğunluğun ritmine, normuna ve güvenlik vaadine hizalanmasıdır. Birey düşünmeyi bırakmaz; yalnızca düşüncesini kolektif sezgiye göre “ayarlamayı” öğrenir. Ütopyanın görünürdeki kusursuz uyumu tam da bu içsel hizalanmadan doğar.

More'un *Utopia*'sında birey, toplumla çelişen bir düşünceye kapıldığında bunu kendi kendine “kötü fikir” ilan edip zihninden siler. Asıl denetim mekanizması dışarıdan değil, içeriden işler. Bu, sürü bilincinin erken ve klasik bir formudur: birey, çoğunluğun huzuru adına kendi sesini feda eder.

Huxley'de bu mekanizma refleks düzeyine inmiştir. *Cesur Yeni Dünya*'da bir Epsilon'un bardağını yere atmasıyla diğerleri aynı hareketi tekrarlar; bireysel bir davranış anında kolektif bir ritme dönüşür. Kimse “Neden böyle yapıyoruz?” diye sormaz—çünkü soru sorma ihtiyacı çoktan unutulmuştur.

Bu tür sahnelerde Huxley, psikolojik düzeyde şunu gösterir:

İktidarın görünmezleşmesi, bireyin düşünme ihtiyacını ortadan kaldıran bu hizalanma sayesinde mümkün olur. Sürü bilinci bir zorunluluk değil, içsel rıza üretimidir. Kimi zaman haz yoluyla (Huxley), kimi zaman korku yoluyla (Orwell), kimi zaman şeffaflık ve gözetimle (Zamyatin) işler.

İnsanlar yönetildiklerini fark etmez—çünkü yönetime gönüllü olduklarını düşünürler.

Bu, ütopyaların iç mantığını anlamak için neredeyse bir anahtar gibidir. Ütopyaların gerçek motorunun çoğu zaman bu psikolojik teslimiyet olduğunu fark ettiğimizde, o “kusursuz düzen”in neden bu kadar sorunsuz işlediği de açıklık kazanır. Ütopya düzeni, bireyin iç sesini çoğunluğun sesiyle değiştirdiği anda tamamlanır. Sistem tam da bu eşikte kusursuz görünür; çünkü kimse kusuru görecektir mesafeyi artık kendinde bulamaz.

Toplum mühendisliği ütopyaların görünen yüzüdür; sürü bilinci ise bu mühendisliğin görünmeyen psikolojik altyapısıdır.

Ütopya Propaganda mıdır, Eleştiri mi?

1. Propaganda Boyutu

Ütopyanın propaganda niteliği yalnızca edebî bir mecaz değildir; tarihsel olarak da ideal toplum tasarımlarının siyasal projelere dönüştüğü birçok örnek bulunur. 19. yüzyıl sosyalizmi bunun en belirgin alanıdır. Fourier, Owen, Saint-Simon gibi düşünürlerin kurduğu ütopyacı modeller, yalnızca kuramsal öneriler değil, toplumu dönüştürme amacı taşıyan siyasal ve toplumsal projelerdir. Bu nedenle Marx’ın onları “*ütopyacı sosyalistler*” olarak adlandırması, ütopyanın doğrudan bir düzen önerisi—dolayısıyla propaganda potansiyeli—taşıdığını gösterir. Aynı durum, komünizmin tarihsel gelişiminde de görülebilir; ideolojik hedefler çoğu zaman gelecekteki ideal toplumun tasvirine dayanır ve bu tasvir bir davet, bir yönlendirme, bir “doğru yol budur” söylemi işlevi görür.

Bu tarihsel miras, ütopyayı yalnızca düşsel bir dünya değil, toplumu belirli bir yönde şekillendirmeye çalışan bir söylem hâline getirir. Ütopya ister eşitlikçi bir düzen, ister bilimsel ilerleme toplumu tasarlasın, mutlaka bir “olması gereken” fikri üretir. Tam da bu nedenle ütopya, tanım gereği propaganda diliyle akrabadır: belirli bir insan modeli, belirli bir değerler sistemi ve belirli bir toplumsal örgütlenme biçimi önerir—hatta kimi zaman dayatır. Huxley’nin *Cesur Yeni Dünya*’sında bu propaganda mekanizmasının içeriden nasıl kurulduğunu görmek mümkündür; fakat örnek Huxley ile sınırlı değildir. Daha önceki ütopyalarda da erdem, düzen, rasyonalite ya da mutluluk idealleri, toplumun nasıl olması gerektiğini belirlemek için kullanılmıştır.

Bu bağlamda ütopya, yalnızca geleceğin hayalini kurmaz; bu hayali meşrulaştırır, yönlendirir ve benimsetmeye çalışır. Sosyalizmle kurduğu tarihsel ilişki, bu yönlendiriciliğin toplumsal ölçekte ne denli güçlü olabileceğini gösterir. Dolayısıyla ütopya, ideolojik bir söylem üretme gücü nedeniyle propaganda niteliğini her dönemde taşır; ideal toplum tasarımı, “ideal insan”ın nasıl olması gerektiğine dair bir çağrıya dönüştüğünde propaganda tam da bu noktada ortaya çıkar.

2. Eleştirel Boyutu

Ütopyaların eleştirel bir yönü olduğu çoğu zaman geri planda kalır; oysa ütopya yazarı çoğu zaman yalnızca ideal bir dünya kurmakla yetinmez, içinde yaşadığı toplumun eksiklerini, çelişkilerini ve baskıcı yönlerini bu idealin aynasında görünür kılar. Dolayısıyla ütopya yazmak, salt bir “iyi toplum” hayali üretmek değildir; aynı zamanda mevcut dünyanın eleştirisini yapmanın edebî bir yoludur. Yazar, düşsel bir düzen tasarlarlarken aslında şu soruyu da sorar: “Burada yanlış olan neydi de bizi yeni bir tasarı kurmaya zorladı?” Bu yüzden ütopyalar, kendi çağlarının siyasal, ekonomik ve kültürel sorunlarına cevap arayan metinlerdir; değişmez düzenler değil, eleştirel düşünmeyi harekete geçiren laboratuvarlardır.

Elbette tüm yazarların bilinçli olarak “toplumu eleştirmek için” yazdığını söylemek aşırı olur; bazıları gerçekten ideal bir düzen kurduklarını düşünür. Fakat ideal bile olsa, ütopya okurun zihninde otomatik bir karşılaştırma üretir: tasarlanan toplumdaki düzen, eşitlik, mutluluk ya da itaat anlayışı, yaşanan dünyadaki aksaklıkları dolaylı biçimde ortaya çıkarır. Böylece yazar eleştiriye özellikle hedeflemese bile metnin kurgusal yapısı eleştiriye kaçınılmaz kılar. Ütopya iyiyi anlatırken

kötüyü ifşa eder; mükemmeli ararken mevcut gerçekliğin çatlaklarını belirginleştirir. Bu nedenle ütopyalar—yazar istemese bile—kendi doğaları gereği eleştirel bir zeminde çalışır.

Huxley bunun en çarpıcı örneklerinden biridir. Cesur Yeni Dünya, ideal düzen kisvesi altında kurulan bir toplumun, aslında insanı ne kadar yoksullaştırdığını göstermeyi amaçlayan açık bir eleştiri metnidir. Huxley yeni bir toplum modeli önlemekten çok, kendi çağının teknolojik iyimserliğine, kitlesel tüketim kültürüne, biyolojik mühendisliğe ve haz merkezli modern yaşama sert bir ayna tutar. Onun ütopyası idealin içinden çökerek eleştiriye güçlendirir: düzenin bedeli mutluluk değil, insanlığın kaybıdır. Huxley ütopyayı bir hedef olarak değil, bir uyarı olarak kullanır. Bu nedenle Huxley’de ütopya yaratmak, bizzat eleştirinin aracıdır; “ideal” kelimesi, ironinin en ince zeminine dönüşür.

Sonuçta ütopyayı yalnızca bir ideal tasarım olarak görmek, onun ikinci yüzünü ıskalamaktır. Ütopya hem daha iyi bir dünya düşü hem de mevcut dünyanın eksikliklerini görünür kılan bir eleştiri pratiğidir. Yazar bunu bilinçli de yapabilir, istemeden de; fakat metnin işleyişi gereği ütopya her zaman eleştiri üretir. Çünkü ütopya en mükemmeli göstererek, var olanın neden o kadar eksik olduğunu sorar. Fikir tam da bu soruda derinleşir.

Sonuç olarak, ütopya ne yalnızca propagandadır ne de yalnızca eleştiri; her ikisini aynı anda, gerilim içinde taşır.

Ütopyanın Edebî Boyutu: Yazarın Ego, İçsel Gereklilik ve Yaratıcı Konumu

Ütopya ve distopyaların siyasal işlevleri kadar, edebiyatın içsel gerekliliklerinden doğan daha derin bir boyutu vardır. Bu metinler yalnızca toplumun eleştirisi ya da geleceğe ilişkin bir uyarı olarak yazılmaz; aynı zamanda yazarın kendi iç dünyasıyla kurduğu temel ilişkiyi görünür kılar. Bu açıdan ütopya, yalnızca düşünsel bir model değil, yazarın yaratıcı egosunun, sezgilerinin, arzularının, korkularının, bilinçaltının ve kişisel hayal kırıklıklarının açığa çıktığı bir alandır.

Modern edebiyat kuramı her anlatının bir öznenin bakışından süzüldüğünü vurgular. Hiçbir kurgu nötr değildir; bir bilincin, bir deneyimin, bir kırılmanın ya da bir arzusun içinden geçerek biçimlenir. Bu nedenle “yazarın egosu” yalnızca kişisel bir iddia değil, yaratıcı sürecin yapısal bir bileşenidir. Üstelik ütopyalarda bu unsur daha belirgin hâle gelir; çünkü yazar yalnızca bir karakter değil, tüm bir dünyayı kurar. Yasaları, mekânları, ilişkileri, ahlak normlarını, ritüelleri ve insanların nasıl yaşayacağını belirler. Böylece her ütopya, “yazarın zihinsel evreninin mimarisi” hâline gelir—ancak bu mimarinin içinde yalnızca ego değil, özlemler, kırınglıklar, suçluluklar, arzular ve derin sezgiler de dolaşır.

Bu noktada ütopya yazarı bazen farkında olmadan “tanrısal” bir konuma yerleşir. Bir dünya yaratmak, insanları tasarlamak, onların hangi değeri benimseyeceğini, neyi bilip bilmeyeceğini, neyi arzulayacağını belirlemek... Tüm bunlar yazarın bilinçli ya da bilinçsiz bir üstünlük pozisyonuna geçmesine yol açar. Ütopya, bu açıdan yaratıcı egonun en radikal doyum alanlarından biridir: “Siz dünyayı anlamıyorsunuz, ben size daha iyisini kurayım,” diyen sessiz bir iç-ses metnin kıyılarında dolaşır. Ve elbette, her yazar masum değildir. Kimi zaman ütopya saf bir arayıştan değil, “ben daha iyisini bilirim” iddiasının estetik bir biçim almasından doğar. Kim bilir—belki bazı metinlerin ilk kıvılcımı gerçekten de şöyle bir düşünceden çıkmıştır: “Bu iyi satar.”

Yazarlar ütopya ya da distopya yazarken yalnızca toplumla tartışmaz; kendi içsel çatışmalarıyla da hesaplaşırlar. Kimi zaman korkularını dışsallaştırmak, kimi zaman mümkün olmayanı mümkün kılmak, kimi zaman söylemekte zorlandıkları bir hakikati dolaylı bir düzlemde ifade etmek, kimi zaman da kendi içsel yaralarını güvenli bir kurgusal mesafede incelemek için bu türlere yönelirler. Bu nedenle ütopya, salt politik bir tasarı olmaktan çok, varoluşsal bir ihtiyaçtan beslenen bir yaratım alanıdır: Dünya katlanılmaz olduğunda insan kendi dünyasını kurar; o dünyanın kusursuzluğu da çoğu zaman kendi eksikliklerinin telafisi olur.

Bu perspektiften bakıldığında More, Huxley ve Orwell’ın metinleri yalnızca ideolojik uyarılar değil; aynı zamanda kişisel sezgilerinin, içsel kırılmalarının ve ruhsal gerilimlerinin estetik ifadeleridir.

— More, *Utopia*’da Avrupa’nın çürüyen yapısına dair duyduğu derin korkuyu alegorik bir düzen tasarısına dönüştürür.

— Huxley, *Cesur Yeni Dünya*’da modern toplumun tektipleştirici baskılarını anlatırken aynı zamanda kendi ailesinde gözlemlediği bilimsel hırsın ve duygusal mesafenin geleceğe uzanan gölgesini kurar.

— Orwell, 1984’te totaliter iktidarı betimlerken, devrimci ideallerin yıkılışıyla kendi benliğinde oluşan güvensizlik ve kırılmayı metin aracılığıyla yeniden anlamlandırır.

Sonuçta ütopya, edebî bir tür olmaktan çok bir yüzleşme alanıdır. Yazar hem dünyayı hem kendini kurar; hem düzen tasarlar hem o düzenin içinde kendi yaralarını saklar; hem kaçış hem de açıklık yaratır. Ütopya, bu nedenle, yalnızca bir toplum projesi değil, yazarın kendi içsel evrenini anlamaya, dönüştürmeye ve yeniden kurmaya yönelik bir girişimdir.

Ütopyayı Anlamak: İdealin Sınırında Duran İnsan

Sonuç olarak, metnin başında birbirinin karşısı gibi görünen ütopya ile distopyanın aslında aynı düşünsel yatağın iki kıyısı olduğunu söylemiştik. Yazarların iç dünyalarını, kaygılarını, arzularını ve yaratıcı sezgilerini incelediğimizde bu iki kıyının birbirine yaslanmadan var olamayacağını daha açık görüyoruz. Çünkü toplumsal düzen arayışıyla bireysel kırılma, bilimin vaatleriyle insanın tedirginliği, erdem idealiyle arzusunun taşkınlığı, tarih bilinciyle unutma isteği aynı anda çalışır. İster More’a, ister Huxley’e, ister Orwell’a bakalım: yazarın kurduğu her ideal dünya, kendi gölgesini de beraberinde yaratır.

Bu yüzden ütopya yalnızca bir toplum tasarısı değil, yazarın kendisiyle yaptığı bir yüzleşmedir. Modern ütopya ve distopyaların “propaganda mı, eleştiri mi?” sorusunu aynı anda taşımasının nedeni de budur: ideal, hem bir davet hem bir şüphedir. Kurulan dünya hem cezbedici hem tedirgin edicidir. Çünkü düzen çok kusursuzlaştığında insan fazla düzgün olmak zorunda kalır. Oysa yanılma, arzu, itiraz, çelişki, kaygı—yani bizi “biz” yapan her şey—ütopyanın dar kalıplarına sığmaz.

Ve belki de asıl mesele şudur:

Mükemmel toplum fikrinin kırılma, ütopyanın eksikliğinden değil, insanın fazlalıklarından doğar. Çünkü insan, kusurlarıyla düşünür, çelişkileriyle hisseder, arzularıyla var olur. Ütopyalar tam anlamıyla gerçekleşseydi, dünyayı düzenlerdik belki ama kendimizi sustururduk.

Bu yüzden iyi ki kusurluyuz.

İnsan kırıldıkça derinleşir; ütopya çatladıkça düşünce büyür.

* * *

Rezan Turhan

ÜTOPYA DEĞERLENDİRME

- Ütopyaların ele aldıkları temel konular ve izlekler nelerdir?
- Neden bunlar seçilir?
- Ütopyalar “propaganda” ya da “eleştiri” metinleri midir? Neden ve nasıl?

ÜTOPYALARIN ELE ALDIKLARI TEMEL KONULAR VE İZLEKLER NELERDİR

Ütopya, zenginlik-yoksunluk, güç, kölelik ve adaletsizliğin nedenleri gibi konuları ele alır.

Yaşanılan düzeni, mevcut şartların zorlukları, yolunda gitmeyen durumları ve bunun alışkanlık

olarak yerleşmesini değerlendirip çözümlerde önerebilirler.

Bunlar daha çok bir araştırmanın sonuçlarını değerlendirmek değildir. Yazarın kendi görüşleridir.

Tespitler, sonuçları ve bir anlamda çözümler sergilenir.

NEDEN BUNLAR SEÇİLİR

Yukarıda saydığımız konular; birtakım güçlüklerin, hatta krizlerin gelişinin göstergesi gibidir. Başta yazar olmak üzere insanların çoğunluğu zorluklar yaşamaktadır.

Zihinsel becerilerimizin önemli görevlerinden biride geleceği tasarlamak ve bunu gerçekleştirmek için çalışmaktır. Böylece insan olma özelliğine sahip oluruz. Bu bir anlamda ütopyadır, aksi durum ise edilgenliktir.

ÜTOPYALAR “PROPAGANDA” YA DA “ELEŞTİRİ” METİNLERİ MİDİR? NEDEN VE NASIL?

Ütopyaların propaganda aracı olduğunu söyleyemeyiz. Ama yaşanan güçlükleri sergilemek bir anlamda eleştiriye de kapsayabilir. Durumu sergilemek, çelişkiler, güçlükleri göstermek gibi konular, baktığınız yere bağlı olarak eleştiri olarak da görülebilir. Tabi alternatifte sundukları için tam eleştiri diyemeyiz.

Ütopya bir sosyal bilimler kavramıdır. Hem gerçeklere hem de hayal gücüne dayanmaktadır. Bilinemezlik, kesinleşemezlik, sabitlenemezlik onu tanımlayan önemli kavramlardır.

Bazı ütopyalar ise dolaylı yoldan halkın örgütlenmesine, grupların oluşmasına, birlikte çalışmanın düzenlenmesi konusunda önderlik edebilirler. (*Çernişevki Nasıl Yapmalı*) Bu anlamda ütopya ile devrim arasında bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz.

* * *

Sevgi Çifter

Ütopyayı kelime anlamı ile ‘yok yer’, edebiyattaki daha geçerli söylem ile ‘mükemmel bir toplumun yaşadığı, özlemi duyulan yer’ olarak ele aldığımızda; ulaşılmak istenilen bu toplumun aranması veya tesadüfen bu toplumun yaşadığı yerin bulunması, ütopya türüne giren birçok edebi eserin başlangıç noktası olarak karşımıza çıkar. (*En azından benim okuduklarım üzerinden öyle*) Ardından ulaşılan bu ‘mükemmel’ yerdeki toplumun yaşamı incelenir ve buradaki ‘iyi / güzel / mükemmel’ özellikler -ki mükemmel yer/toplum olduğu için zaten kötü yoktur- yaşanan yere dönülerek aktarılır veya aktarılmaya çalışılır.

Yeni bir ülke ve yeni/’mükemmel’ toplum anlatıldığı için ütopyaların temel izlekleri; toplum yaşantısı -ki bundan sonraki birçok olguyu kapsıyor-, din (varsa) ekonomi, üreme, kültür, doğa, kadın-erkek ilişkileridir. Tüm bu izlekler içinde yaşanan sistemin/toplumun eleştirisidir aynı zamanda. Ütopyayı kuran şimdiye kadar olana tepkisini, eleştirisini gösterirken, yukarıdaki izleklerin hepsini veya birkaçını kullanarak ‘iyi/mükemmel/güzel’ bir gelecek önerir.

Neden bu izlekler seçilir sorusuna gelirsek; insanı yaşadığı toplumdan, sistemden muaf tutamaya-çağımız gibi, yaşadığı toplumu, sistemi eleştirmesine ve değiştirme isteğine de engel olamayız. Ütopyayı kuranın seçtiği izlekler/temalar, içinde bulunduğu sistemde olmasını istemeyip, değiştirmek istediği şeylerdir. Seçtiği temaların/izleklerin değişmesi ile daha mutlu olacağına, daha özgür, daha iyi bir yaşam süreceğine inanır/inanmak ister.

Ütopyalar propaganda ya da eleştiri metinleri midir, sorusuna yanıtım da tabii ki evet. Ütopyayı

kuranın yaşadığı topluma, içinde bulunduğu sisteme eleştirisi vardır ki toplumu ve sistemi eleştirir ve özlemine duyduğu yeni toplumun/sistemin propagandasının yapar. Bu bağlamda eleştiri ve propaganda birbirine bağlıdır ve birbirini tamamlar. Eleştirisi olmazsa neyin propagandasını yapacak, propaganda yapmazsa eleştirdiği şeyin güvenilirliğini ve yaygınlaşmasını nasıl sağlayacak? Ütopya yazarının bunları yaparken edebi dil kullanma gibi bir yükümlülüğü de vardır doğal olarak. Yoksa yazılanların mahkeme tutanağı veya akademik bildiriden bir farkı olmaz diye düşünüyorum. O yüzden bugüne kadar okuduğum/okuduğumuz ütopya/distopya /bilimkurgu eserlerini keyifle / merakla okuyoruz ve yıllar öncesinden başlayarak sosyal, siyasal, kültürel farklılıkları/değişimleri izleyebiliyoruz.

Cesur Yeni Dünya/Cesur Yeni Dünyaya Dönüş/Ada

Aldous Huxley Cesur Yeni Dünya'yı 1932, Cesur Yeni Dünyaya Dönüş'ü 1959 veya 1960, Ada'yı ise 1962 yılında yayımlamış.

Bana göre okuma sırası da yayımlanış tarihlerine göre olmalı. Çünkü Cesur Yeni Dünya'da mutluluk, özgürlük, bireysellik ve insan doğası üzerine oldukça düşündürücü bir distopya sunan Huxley, ardından yazdığı Cesur Yeni Dünyaya Dönüş'te kendi eserini analiz ediyor, Ada'da ise bu analizler ışığında yeni ütopyasını kuruyor.

Cesur Yeni Dünya'da 'soma' ile beslediği; alfa, beta, gamalarının yaşamlarını manipülasyonla kontrol altına alan yazar, nüfus artışını -ki o da en üsttekilerin isteği ve denetiminde- dert etmezken, Cesur Yeni Dünyaya Dönüş'te yaşanan çağı 'aşırı nüfus çağı' olarak nitelendiriyor ve iyiye/güzele ulaşmanın önündeki en büyük engel olarak nüfus artışını görüyor, Ada'da ise nüfus artışını bir şekilde dengeliyor.

Cesur Yeni Dünya'da; aşk, aile, sanat, din ve felsefe gibi kavramlar tamamen ortadan kaldırılmışken, Cesur Yeni Dünyaya Dönüş'te birçok temel olgu üzerine çözüm önerileri sunuyor bize. Ada'da ise Cesur Yeni Dünyaya Dönüş'te sunduğu çözüm önerilerini hayata geçirdiği bir ütöpik yaşamı kaleme alıyor.

Cesur Yeni Dünya'da, soma ile 'mutlu ve her şeyin yolunda gittiği', 'mutsuz olmanın yasaklandığı' M.S. 2540 yılının (Ford'dan Sonra 632 Yılına denk), Londra'sındaki Bernard ile Lenina'nın eski dünyanın değerlerinin hala yaşanabildiği 'vahşiler'in bölgesini ziyaret etmesiyle kırılma noktası yaşanır. Eski medeniyetlerin acılarının yanı sıra güzelliklerini de yaşayan bölge insanlarından John'un, Bernard ve Lenina ile yeni Londra'ya gelip, 'modern' toplumun değerlerini sorgulamaya başlaması ile kitabın, John'un ve yazara göre insanlığın trajik sonunun da ilk adımları atılmış olur.

Cesur Yeni Dünyaya Dönüş'ün bana çağrıştırdıkları;

Huxley, Cesur Yeni Dünya gibi ironik bir ismi olan distopyasının üzerinden 27 yıl sonra Cesur Yeni Dünyaya yeniden döner ve oradaki yaşamı analiz eder. Yaşadığı çağı ve geleceği aşırı nüfus çağı olacak, diye yorumlayan Huxley, hastaların, kalıtsal sorunu olanların gelişen teknoloji ile yaşatılmalarının ve türün devamını sağlamalarının nüfusun hızlı artışına neden olduğunu savunur.

"Binlerce insanın uygun adım yürümesi, insanın düşüncelerini böler, düşüncüyü öldürür, bireyselliği sona erdirir," diyen Huxley, 12 Eylül zindanlarında tutsaklara zorla uygulanan, asker yürüyüşlerine yıllar öncesinden selam gönderirken, "Bütün bunlar neyse ki gelecekte olduğundan gülümsemeyi başarabiliriz. Bundan on ya da yirmi yıl sonra her şey daha az eğlenceli gözükecek. Çünkü şu anda sadece bilimkurgu olan, o zaman gündelik politik olgu halini alacak," diyerek de günümüze işaret eder adeta.

Huxley'in Cesur Yeni Dünyaya Dönüş'teki analizlerinden bir örnek daha verecek olursam; 1957'de

bir ceza kurumunda uygulanan bir deneyden bahseder yazar. Gece uykuları sırasında yastıkları altına yerleştirilen mikrofonlardan “ahlaklı yaşamının ilkeleri” üzerine vaaz dinletilir mahkumlara. (Hypnopedya) Sürekli uygulanan bu telkinle mahkumların düşüncelerinde ve yaşamlarında iyileşme öngörülmüş. Aynı uygulama çocuklara gece telkinleri şeklinde de gerçekleştirilmiş. Yazarın bu anlatımı da günümüz genel medyasının sabah akşam yaptığı yayınları çağrıştırdı. Ülkemiz insanı da (birçok az gelişmiş ülkede olduğu gibi) gönüllü bir denek oluyor bu durumda. İktidar ve destekçileri neyin, ne şekilde söylenmesini istiyorsa o şekilde yayınlar yapıyor ve büyük çoğunluk da gönüllü olarak defalarca aynı şeyleri izleyerek içselleştiriyor. Bu gönüllü deneklerin bizim kendi yankı odamızda dinlediğimiz alternatif medyadan ise haberleri bile yok. Haberleri olanlar ise onları kendilerinin karşısında ve terörist /öteki olarak görüyor çoğunlukla.

Yazar zaman zaman “Geleceğin diktatörü için bütün bunlardan alınacak ders açıktır. Doğru koşullarda hypnopedya gerçekten işe yaramaktadır,” gibi sözleriyle hem Cesur Yeni Dünya’yı açıklayıp hem de açmazlarını ve açıklarını söyleyerek, diktatörlük heveslilerine; şöyle şöyle yaparsanız daha iyi yönetebilirsiniz, çağrısı yapıp, diktatörlüğün el kitabı gibi bir metni kaleme aldığı izlenimini yaratsa da özgürlük için neler yapılabileceğinin altını çiziyor aslında.

Madde madde sıraladığı çözüm yollarının hepsinin metni yazdığı zamana kadar bazı gruplar tarafından uygulandığını da belirten Huxley özetle ‘bütün denemelere rağmen sonuç hala aynı’ diyor ama metnini tüm diktatörlere karşı direnmenin bir insanlık görevi olduğunu hatırlatarak, umutla bitiriyor.

Ada

Ada, birçok ütopya metni gibi gezginimiz Will’in sanrılar içinde Pala adasının çalılıkalarında gözlerini açması ile başlıyor. Dışarıya oldukça kapalı (tüm ütopya toplulukları gibi) Pala adasında Huxley’in Cesur Yeni Dünyaya Dönüşte anlattığı bilinçaltına hükmetme sayesinde tedavi oluyor Will. CYDD’te bilimin olumluya kullanımı derken neyi anlatmak istediğini de örnekliyor böylece yazar.

Yine CYDD’te anlatıldığı gibi Pala adasında çevre sağlığı birincil derecede önemli, nüfus artışı dengelenmiş; doğum kontrolü için her ay 30 adet hap dağıtılıyor ama doğum kontrol yöntemi olarak da ‘aşk yogası’ alternatifi sunulmuş, insanların rahat yaşamı için uyutmayan ama hastalığı unutturan hapları var (somanın başka bir versiyonu) , “Ekmek olmadan, cennetteki babamız da olmaz, “ görüşünün hakim olduğu bir Budizm, dini görüş olarak benimsenmiş, ailesinden sıkılan her çocuğun 20 ailesi daha var gidebileceği (Karşılıklı Evlat Edinme Kulübü/KEEK), ‘burada ve bu anda’ diye bağırان kuşları var ve kültürleri de bu söz üzerine şekillenmiş. Yazara göre iyi olduğu düşünülen birçok yaşam pratiği daha var Pala’da. Tabii diktatörlükle yönetilen ve Pala’nın doğal zenginliklerine göz dikmiş bir komşu ülke ve onun Pala’daki yandaşları da unutulmamış.

Yazar ütopyasını anlatırken; insanın kendi yarattığı uygarlığın kurbanı olmadan yaşamını sürdürebilmesi, birbirimizin öğretmeni ve öğrencisi olmak, eski ve yeninin iyi yönlerinden faydalanmak, kutsal kabul edilen gelenekleri ne desteklemek ne karşı çıkmak gibi bugün de geçerli olabilecek iyi ve güzel önermelerde bulunuyor ve ekliyor “İktidarın yarattığı sorunlar, toplumsal örgütlenmenin her türünde ve her aşamasında karşımıza çıkar.” Yani gelip yine iktidara çarpıyoruz. Hangi ütopya olursa olsun (distopyaları hiç anmıyorum zaten☺) iyiyi/güzeli/mükemmeli de hayal etse, başında her ne adla olursa olsun ne kadar iyi niyetli olursa olsun bir iktidar bir hiyerarşi var. En başlarda yoksa bile (anarşizm), iktidarsız/hiyerarşisiz bir yaşam sürülmesi çok arzulansa bile, ne yazık ki sonuç değişmiyor maalesef.

Ütopya/distopya tipolojisinin içinde birbirini tamamlayan, felsefi temelleri olan nehir yapıtlar gibi düşünülebilir. Distopyada toplum düzeni, totaliter, katı, şekillendirilmiş, uyuşturulmuş ve tepkisiz bir toplum düzenidir. Ütopyada toplum düzeni; İyi, bilgece yönetim, barış, uyum, bilinçli eğitim ve bireysel özgürlük var. Bireyin gelişimi toplumun gelişimiyle uyumludur. Huxley'nin üç kitabı bu iki eksenle farklı noktalara yerleşir ve felsefi bir temeli vardır.

Cesur Yeni Dünya (1932): Totalitarizmin katı distopyasında mutluluk yoluyla köleleştirme var. İnsanların laboratuvarlarda üretilmesi, kast sistemi, hipnopedya (uyku eğitimi), soma, tüketim kültürü, koşullanmış mutlulukla kişisel bilincin ve gerçekliğin silinmesi var. Burada toplum “kusursuz” görünür ama tamamen bireysizleştiricidir; bu nedenle Huxley bunu açıkça bir karşı-ütopya olarak kurar. O nedenle özörlükten söz edilemez.

Merkezi ve total bir dünya devleti vardır. Yönetim sınıfı (Dünya Denetçileri) toplumu sıkı şekilde kontrol eder. İstikrar ve itaat en yüksek değerlerdir. Özgürlüğün yerini düzen ve konfor almıştır. İnsan doğası tehlikeli sayılır; şartlandırma ile bastırılır. Bireycilik anomali olarak görülür. Uyum sağlamak toplumsal bir zorunluluktur. Teknoloji, iktidarın toplumu kontrol etmek için kullandığı bir araçtır. Genetik mühendislik ve şartlandırma bireyi önceden belirlenmiş bir role hapseder. Teknoloji insanı “konfor köleliğine” sürükler. Eğitim = Şartlandırmadır. Eleştirel düşünce yasaktır veya gereksiz görülür. İnsanlar bebeklikten itibaren kendi sınıflarına uygun tepkilere programlanır. Aşk, aile, bağlılık tehlikeli görülür. Seks, duygusuz ve toplumsal bir ritüel hâline getirilmiştir. İnsan ilişkileri mekanik, yüzeysel ve geçicidir. Mutluluk, uyuşturulmuş haz üzerine kurulur. Soma uyuşturucusu toplumsal huzurun anahtarıdır. Acı ve trajedi tamamen dışlanır. Sanat ve yüksek kültür yok edilmiştir. Shakespeare yasaktır çünkü “fazla derindir”. Kültür yüzeysel eğlenceye indirgenmiştir. Doğa, verimsiz ve tehlikeli görülür. Doğayla ilişki neredeyse tamamen kopmuştur. Teknoloji, doğanın yerine geçmiştir. Tarih “çöplük” sayılır; geçmişle bağ koparılmıştır. Bellekten yoksun toplum daha kolay yönetilir. “Herkes herkesindir” ilkesi → ilişkilerin metalaşması. Tüketim ahlâkı → sürekli alışveriş, sürekli haz. Birey değil sistem kutsaldır.

Cesur Yeni Dünya'ya Dönüş / Ziyaret (1958): Anti-Ütopya Üzerine Teorik İnceleme

Bu kitap bir roman değildir; distopyanın teorik ve kuramsal açıklaması olan bir denemedir. Cesur Yeni Dünya'daki distopik mekanizmaların gerçek dünyadaki karşılıklarını inceler: Propaganda ve reklamcılık, psikolojik manipölasyon, kitle iletişim araçları, nüfusun hızlı artışı, farmakolojik bağımlılık eğilimlerini sorgular. Cesur Yeni Dünya'dan 26 yıl sonra toplumları ezip geçen 2. Dünya Savaşı ve devamındaki soğuk savaştan öngörülerinin ne kadar gerçekleşmiş olduğuna ışık tutmaya çalışır.

Ada (1962): Huxley'nin Geç Ütopyası dense de ben distopya olarak değerlendiriyorum. Bilince dayalı mutluluk, farkındalık ve manevi eğitim, bireyin zihinsel gelişimini esas alan eğitim, meditasyon gibi bireyin zihinsel özgürlüğünü sağlarlar. Ada'nın, klasik ütopyalardaki gibi katı, kapalı, mekanik bir yapı olmadığı aksine “çok katmanlı, esnek, deneysel” bir ütopya olduğunu düşünenler, Huxley'in burada hem bireyin özgürlüğünü hem kolektif aklı koruyan bir toplumsal model denediğini ileri sürerler. Ancak yine modeli belirli, sınırları olan, toplumla uyumlu olmanın önemli olduğu bir sistemde bireysel özgürlükten bahsedemeyiz. Ben bu kitabın dünyanın gidişatını değerlendiren yazarımız için daha ileri ve katı bir distopya olacağını umuyordum. Ancak köşeleri törpülenmiş ütopya gibi değerlendirilen bir distopyadır. Huxley'nin 30 yıl içinde geçirdiği düşünsel dönüşümü Distopya → Distopyanın analizi → Hafif, eleştirel bir ütopya gibi değerlendirenler de

var. Meditasyon, farkındalık, bilinç eğitimi, ruh ile beden arasındaki denge, psikolojik bütünlük ve şefkat etiği, maneviyatın bireylere eleştirel bilinç kazandırmasına dikkat çekilir. Özellikle Ada romanında, Huxley insanlığın doğadan kopuşunu büyük bir tehlike olarak sunar. Dil ve sanat insanlığı eğiten bir güç olarak Huxley için merkezi önemdedir. Huxley modern toplumda doğal insan ilişkilerinin mekanikleştirilmesini eleştirir.

Küçük ve merkezi bir ada toplumu vardır. Yönetim demokrasiye benzer, katılımcıdır. İstikrar yerine bilinçli özgürlük hedeflenir. Toplum, bireyin gelişimi için araçtır, amaç değil. İnsan doğası geliştirilebilir bir potansiyel olarak görülür. Bireysellik teşvik edilir ancak bencillik değil. Eğitim, kişinin kendi içsel bütünlüğünü bulmasına yöneliktir. Teknoloji, ölçülü ve etik bir şekilde kullanılır. Bilim insan iyiliğine hizmet eder; ruhsal gelişimle dengelenir. Ekolojik ve sürdürülebilir bir teknoloji anlayışı vardır. Eğitim = Bilinç, farkındalık, sorumluluk. Çocuklar meditasyon, dikkat kontrolü, duygusal denge eğitimi alır. Amaç özgür, bütünlüşmüş bireyler yetiştirmektir. Duygusal bağlılık, şefkat ve bilinçli aşk esastır. Aile kurumu desteklenir fakat dogmatik değil, esnek. İlişkiler, karşılıklı farkındalık ve sorumluluk temellidir. Mutluluk, bilinçli farkındalık, içsel denge ve gelişimdir. Ruhsal pratikler (meditasyon, dikkat eğitimi) önemlidir. Acı, insanın olgunlaşma sürecinin parçasıdır. Sanat, düşünce ve ruhsal ifade özgürdür. Geleneksel kültür modern anlayışla harmanlanır. Kültür, insanın içsel dünyasını genişletmek için vardır. Doğa ile uyum merkezi bir ilkedir. Tarım, ekoloji ve sürdürülebilirlik temel yaşam biçimleridir. Doğa hem fiziksel hem ruhsal bir kaynak olarak görülür. Toplumsal dayanışma ve karşılıklı sorumluluk. Tüketim minimum düzeydedir; yeterli olanı üretme ve paylaşma ahlâkı vardır. Sistem değil bireyin iyiliği kutsaldır. Tarih bilinci ve kültürel miras korunur. İnsanlığın birikimi, bugünü anlamlandırmak için kullanılmalıdır.

Aldous Huxley eserlerinde ütopyaların ele aldıkları temel konular ve izlekler nelerdir?

Aldous Huxley'nin bu eserlerinde:

- modern uygarlığın birey üzerindeki etkisini,
- özgürlük–mutluluk çatışmasını,
- teknoloji ve iktidar ilişkisini
- insanın ruhsal gelişimini merkez alır.

Huxley bilimsel gelişmenin insanı özgürleştirmek yerine manipüle etme aracına dönüşmesinden korkar. Genetik mühendislik ve yapay üreme, bilimin iktidarın hizmetine verilmesi, teknolojinin toplumları denetim altına alan bir “konfor diktatörlüğü” yaratması, bilgi ve bilince erişimin sınırlandırılması, insanların özgürlük yerine sürekli haz ve tüketim ile uyuşturulması, anlık tatmin ekonomisi, reklam, eğlence ve uyuşturucu yoluyla yönlendirilmiş “mutluluk”, soma kullanımı, düşünme ve sorgulamanın olamaması.

* * *